

El dret d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere

*El derecho de asilo
por motivos
de orientación sexual
e identidad de género*

CEA(R)
Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiat

Fundació
ACSAR

Amb la col·laboració de

**Ajuntament
de Barcelona**

GOBERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE ASUNTOS EXTERIORES
Y DE COOPERACION

SECRETARÍA DE ESTADO
DE ASUNTOS EXTERIORES
DIRECCIÓN GENERAL
DE NACIONES UNIDAS Y DERE-
CHOS HUMANOS

Generalitat de Catalunya
**Departament de Benestar Social
i Família**

El dret d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere

CEA(R)
Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiat

Fundació
ACSAR

Amb la col·laboració de

**Ajuntament
de Barcelona**

MINISTERIO
DE ASUNTOS EXTERIORES
Y DE COOPERACIÓN

SECRETARÍA DE ESTADO
DE ASUNTOS EXTERIORES
DIRECCIÓN GENERAL
DE NACIONES UNIDAS Y DERE-
CHOS HUMANOS

Generalitat de Catalunya
**Departament de Benestar Social
i Família**

© Fundació ACSAR

Edita

ACATHI

Fundació ACSAR

CCAR

www.acathi.org

www.fundacioacsar.org

www.ccar.cat

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Barcelona

Ministerio de Asuntos

Exteriores y Cooperación

Coordinació d'aquesta edició

Rodrigo Araneda

Núria Ramón

Pascale Coissard

Estel·la Pareja

Disseny coberta

Joan Antoni Balcells

Maquetació

Brand Solo

SUMARI / SUMARIO

---

1. Introducció	5
2. Síntesi de la Jornada sobre el dret d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere	7
3. Fugint de la LGBTIfòbia: el procediment d'asil per a sol·licitants de protecció internacional LGBTI	11
- La gestió de les demandes d'asil del col·lectiu LGBTI a Europa, Sabine Jansen.	13
- Fugint de la LGBTIfòbia: el procediment d'asil per a sol·licitants de protecció internacional LGBTI, Juan Carlos Arnáiz.	23
4. La situació dels sol·licitants de protecció internacional LGBTI als dispositius d'acollida	27
- El Programa LGBT de la Comunitat de Madrid i la intervenció amb els sol·licitants d'asil per raó de l'orientació sexual i d'identitat de gènere, Manuel Ródenas.	31
- La precarietat social dels demandants d'asil LGBT en les estructures col·lectives d'acollida, Daniel Huygens.	35
1. Introducción	43
2. Síntesis de la Jornada sobre el derecho de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género	45
3. Huyendo de la LGBTIfobia: el procedimiento de asilo para solicitantes de protección internacional LGBTI	49
- La gestión de las demandas de asilo del colectivo LGBTI en Europa, Sabine Jansen	51
- Huyendo de la LGBTIfobia: el procedimiento de asilo para solicitantes de protección internacional LGBTI, Juan Carlos Arnáiz	61
4. La situación de los solicitantes de protección internacional LGBTI en los dispositivos de acogida	67
- El Programa LGBT de la Comunidad de Madrid y la intervención con los solicitantes de asilo por razón de la orientación sexual e identidad de género, Manuel Ródenas	69
- La precariedad social de los demandantes de asilo LGBT en las estructuras colectivas de acogida, Daniel Huygens	73

El perquè d'una Jornada sobre el Dret d'Asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere

Actualment al món hi ha 75 països que criminalitzen les relacions consentides entre persones del mateix sexe. Queda molta feina a fer en la defensa dels drets del col·lectiu LGBTI i en la lluita contra la persecució i la discriminació de les persones LGBTI arreu del món, i malauradament encara hi ha massa persones que es veuen obligades a fugir de casa seva i a sol·licitar la protecció internacional en un altre país fruit de la seva orientació sexual i/o identitat de gènere.

Les noves directives europees d'asil reconeixen que les persones perseguides per la seva orientació sexual, i també per la seva identitat de gènere, són susceptibles de rebre protecció internacional. No obstant això, en la pràctica, el procediment d'asil encara no té prou garanties per a les persones LGBTI.

És per això que tant des de la Fundació ACSAR (Associació Catalana de Solidaritat i Ajuda als Refugiats), la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CCAR) i l'Associació Catalana per a la Integració d'Homosexuals, Bisexuals i Transsexuals Immigrants (ACATHI), entitats que tenim com objectius compartits la defensa dels drets humans i especialment la defensa dels drets de les persones refugiades i immigrades, vam decidir celebrar, el passat 30 d'octubre de 2015, la segona edició de la *Jornada sobre el dret d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere*.

A través d'aquestes jornades hem volgut contribuir a visibilitzar la situació dels drets del col·lectiu LGBTI al món, evidenciant les greus vulneracions de drets humans i la persecució que pateixen en determinats països, analitzar l'aplicació del dret d'asil en les sol·licituds basades en la persecució per motius d'orientació sexual i identitat de gènere, en concret l'avaluació de la credibilitat de les alegacions, i reflexionar sobre l'adequació dels dispositius d'acollida existents en determinades situacions. Doncs, a través de l'experiència en el treball diari de les tres entitats organitzadores en l'acollida de persones refugiades, hem detectat que es poden patir situacions de discriminació en els mateixos dispositius d'acollida. Motiu pel qual es va considerar necessari analitzar, en el marc de la Jornada, bones pràctiques que s'estan duent a terme a la Unió Europea així com conèixer el testimoni de diverses persones sol·licitants d'asil respecte aquestes qüestions.

Cal tenir en compte que aquesta darrera Jornada es va celebrar en un context de crisi de refugi a tota Europa, en què aquesta qüestió ha irromput

als mitjans i a l'agenda política, la qual cosa ha donat a conèixer a moltes persones l'existència del dret d'asil. Es tracta d'un moment estratègic per a fer palesa l'obligació dels Estats a garantir la protecció de les persones que fugen dels seus països per persecució. Alhora que és una oportunitat per millorar la formació, la informació i la sensibilització de tots aquells actors socials i polítics que estan vinculats al dret d'asil i a l'execució de les polítiques migratòries.

Paral·lelament, és indispensable ser conscients de què els progressos aconseguits a casa nostra pel que fa a la garantia dels drets de les persones LGBTI, no tenen només un abast sobre el benestar dels ciutadans i les ciutadanes del nostre país sinó que ens obliguen, tal i com estableix la llei 12/2009 reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària, així com altres tractats internacionals, a garantir la protecció de les persones que veuen la seva vida en risc fruit de la persecució que pateixen per la seva orientació sexual i/o identitat de gènere.

Hem de tenir molt present que la defensa i la millora del dret d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere no ha de ser el nostre únic objectiu, sinó també aconseguir que les persones LGBTI puguin desenvolupar els seus projectes vitals de manera digna i sense ser objecte de cap tipus de persecució o discriminació als seus països d'origen.

Per a la realització d'aquestes jornades vam comptar amb la col·laboració del Col·legi d'Advocats Penal Internacional i del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada de la Generalitat de Catalunya. Alhora, vam comptar amb el suport econòmic de l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i de la Oficina de Derechos Humanos del Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación.

Síntesi de la Jornada sobre el dret d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere

---

La gestió de les demandes d'asil del col·lectiu LGBTI a Europa

Sabine Jansen

Les demandes d'asil per part de persones LGBTI que fugen de la persecució per part dels seus estats i conciutadans són molt nombroses arreu del món. Malgrat els avenços, sabem que es produeixen diferències en la manera com els estats europeus garanteixen el dret d'asil a aquest col·lectiu.

Hi ha alguns elements fonamentals a l'hora de valorar una sol·licitud de protecció internacional formulada per una persona LGBTI. Alguns d'aquests aspectes són comuns amb d'altres tipus de sol·licitants, com ara la protecció que els ofereix el seu Estat, l'alternativa de desplaçament a altres zones del país d'origen o la informació que hi ha disponible sobre el seu país. D'altres són més específiques del col·lectiu, com ara la seva criminalització i la impunitat de les manifestacions de violència i discriminació vers el col·lectiu LGBTI, el requisit de discreció respecte la seva condició o la tolerància raonable, els límits de credibilitat de les seves declaracions o la declaració tardana de l'orientació sexual durant el procediment de sol·licitud de protecció internacional.

Fugint de la LGBTI-fòbia: el procediment d'asil per a sol·licitants de protecció internacional LGBTI

Juan Carlos Arnáiz

En el desenvolupament de la jornada es va posar de relleu el paper de l'ACNUR en el reconeixement del dret d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere així com les dificultats i reptes en el reconeixement de la condició de sol·licitant d'asil a persones LGBTI i el seu procés d'acollida i integració a l'Estat espanyol.

Tot i que la Convenció de Refugiats de 1951 no explicita l'orientació sexual i la identitat de gènere com a motiu per al reconeixement de la protecció internacional, donat que era un tabú a la majoria de països en el moment de la seva elaboració, des de fa dècades s'inclou aquesta qüestió en un dels motius de la Convenció, concretament el de "grup social determinat". A més a més, les directrius de l'ACNUR de 2012 determinen que no es pot demanar a algú que ocultï la seva condició sexual per evitar ser perseguit i la llei de dret d'asil de 2009 estableix aquest motiu com un dels criteris per poder acollir-se a la protecció internacional. Al mateix temps, s'han produït avenços en la valoració dels casos i el tractament de determinades nacionalitats.

Malgrat això, encara resten pendents molts reptes per a garantir una protecció i cobertura de qualitat a les persones sol·licitants d'asil per motius

d'orientació sexual i identitat de gènere, com ara els relatius a l'accés a la protecció internacional al territori, la millora en els mecanismes d'identificació i de la informació que s'ofereix als i les potencials sol·licitants, l'augment de la qualitat en el procediment de sol·licitud, o la identificació de necessitats específiques i l'establiment de protocols formals per evitar casos d'assetjament o abús als recursos.

El Programa LGBT de la Comunitat de Madrid i la intervenció amb els sol·licitants d'asil per raó de l'orientació sexual i d'identitat de gènere

Manuel Ródenas

En el marc de la jornada, hem pogut conèixer de prop el Programa LGBTI de la Comunitat de Madrid que ofereix atenció a persones sol·licitants d'asil per raó de l'orientació sexual i d'identitat de gènere, esdevenint una pràctica pionera i referent a nivell de l'Estat espanyol. Es tracta d'un dispositiu públic que ofereix un servei multidisciplinar i disposa d'atenció grupal i individual. Els principals objectius són, per una banda, el suport a les persones del col·lectiu LGBTI contribuint a l'acceptació de la seva condició tan a nivell individual com per part de les seves famílies, i per l'altra, sensibilitzar a la població per tal d'afavorir la seva normalització.

S'ha identificat que els i les sol·licitants d'asil del col·lectiu LGBTI ateses en aquest dispositiu, presenten dificultats específiques relacionades amb el procés migratori i la vivència cultural de la seva orientació sexual o identitat de gènere. En aquest sentit, resulta fonamental abordar amb elles l'especificitat de la realitat LGBTI a Espanya, afrontar la possible discriminació als dispositius d'acollida així com treballar per garantir que disposin d'una xarxa de socialització que faci possible la seva veritable integració.

S'ha detectat també un desconeixement de la figura de l'asil per part de les persones usuàries del servei així com un desconeixement de la realitat LGBTI per part dels instructors. Això fa necessari l'acompanyament d'aquestes persones LGBTI així com la capacitat dels professionals. També resulta indispensable la coordinació entre l'administració i les entitats especialitzades en la defensa del dret d'asil i els drets de les persones LGBTI així com disposar de mecanismes per analitzar l'atenció que reben aquestes persones, amb l'objectiu d'estudiar-ne la seva evolució i poder plantejar propostes de millora dels recursos.

La precarietat social dels demandants d'asil LGBT en les estructures col·lectives d'acollida

Daniel Huygens

Els dispositius d'acollida no donen una resposta apropiada a les necessitats i vulnerabilitats específiques de les persones sol·licitants de protecció internacional per motius d'orientació sexual i d'identitat de gènere sinó que s'hi reproduïxen situacions de discriminació similars a les patides al país d'origen. Sovint la presència al centre d'altres sol·licitants provinents del seu país, els comportaments homòfobs d'altres persones acollides al

dispositiu o la manca de sensibilització i formació dels i les professionals dels recursos, comporten que les persones sol·licitants d'asil del col·lectiu LGBTI ocultin la seva condició per por a la pèrdua, al trencament amb la nova comunitat, o siguin víctimes de discriminació i estigmatització als centres.

Les solucions a aquestes dificultats d'integració i a les situacions de discriminació passen necessàriament pel reconeixement de la vulnerabilitat del col·lectiu; per la constatació que existeix un problema als centres d'acollida i que es fa necessari advertir a les persones sol·licitants que l'homofòbia - igual que el racisme - no serà permesa al centre; i per la capacitat de les persones professionals, per tal que siguin conscients dels seus propis prejudicis i així vetllar perquè aquests no interfereixin en l'avaluació dels casos i l'acompanyament de les persones LGBTI.

Conclusions finals

A mode de conclusió, volem destacar aquells elements i reivindicacions que han estat centrals en les ponències i també en les aportacions escrites de les persones ponents. En aquest sentit, destaquem la necessitat de:

- **Millorar la informació que s'ofereix als i les potencials sol·licitants** en els diferents punts on poden exercir el seu dret de sol·licitar la protecció internacional per garantir un major coneixement de la figura del dret d'asil i especialment la figura del dret d'asil per motius d'orientació sexual i d'identitat de gènere.
- Promoure la **formació i sensibilització dels i les professionals** dels diferents àmbits que ofereixen atenció directa a les persones sol·licitants de protecció internacional LGBTI per tal de garantir una atenció especialitzada.
- Treballar per garantir que **l'atenció i els recursos** que es posen a disposició de les persones sol·licitants de protecció internacional LGBTI **tenen en compte les especificitats del col·lectiu**, garantint per exemple la sensibilització de tots i totes les professionals o bé que disposen d'espais propis on treballar, entre d'altres, la seva vivència entorn el fet migratori i la seva condició LGBTI.
- Treballar per **combatre les discriminacions en els dispositius d'acollida**, mitjançant l'establiment de protocols formals que impedeixin una doble victimització d'aquestes persones als dispositius d'acollida, on sovint s'hi reproduïxen situacions de discriminació similars a les viscudes al país d'origen.
- Garantir l'existència d'**estudis exhaustius sobre l'atenció i els dispositius** que es posen a disposició de les persones sol·licitants de protecció internacional LGBTI per tal de disposar de comparatives de manera regular i poder efectuar, en base a aquests, les propostes de millora que siguin adients per tal de millorar la qualitat de vida del col·lectiu LGBTI.

FUGINT DE LA LGBTIFÒBIA: EL PROCEDIMENT D'ASIL
PER A SOL·LICITANTS DE PROTECCIÓ INTERNACIONAL
LGBTI

La gestió de les demandes d'asil del col·lectiu LGBTI a Europa

---

Sabine Jansen. Investigadora principal del projecte Fleeing Homophobia

Fa uns deu anys, quan treballava per a Amnistia Internacional, vaig escriure un article sobre els demandants d'asil del col·lectiu de lesbianes, gais, bisexuals, transsexuals i intersexuals (LGBTI). L'assumpte va ser discutit al Parlament i, gràcies a la ingerència de COC Netherlands, l'organització holandesa nacional de LGBT, es van introduir millores en la política holandesa. Com volia conèixer millor la situació en altres països, vaig contactar amb Thomas Spijkerboer, professor de Dret Migratori a la Universitat Lliure d'Amsterdam. Junts vam aconseguir una beca europea i duem a terme un treball de recerca titulat *Fugint de l'homofòbia*, en el qual estudiem la situació legal dels demandants d'asil del col·lectiu LGBTI a Europa basant-nos en dades proporcionades per experts de 25 països. El nostre informe *Fugint de l'homofòbia, demandes d'asil per motius d'orientació sexual i identitat de gènere a Europa*, publicat el 2011, fou el primer estudi exhaustiu sobre aquest tema i es va traduir a deu idiomes, entre aquests l'espanyol¹. Posteriorment, em vaig implicar en els casos XYZ i ABC que van tenir lloc després de la presentació de les qüestions prejudicials plantejades pel Parlament holandès davant del Tribunal de Justícia de la Unió Europea sobre la gestió de les demandes d'asil del col·lectiu LGBTI. Finalment, l'any passat vaig dur a terme un treball de recerca per a ILGA-Europe sobre bones pràctiques en la gestió de les demandes d'asil del col·lectiu LGBTI a la Unió Europea².

Cada any s'enregistren a Europa milers de demandes d'asil de persones LGBTI procedents d'arreu del món; fugen de la persecució a la qual els seus estats o els seus conciutadans els sotmeten i sol·liciten protecció internacional. El 1981, els Països Baixos van reconèixer que l'orientació sexual podia ser motiu de persecució i que els homosexuals també podien formar part de l'anomenat «grup social particular» segons els paràmetres de la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats. La Unió Europea va enregistrar aquest plantejament el 2004 en la seva Directiva de Qualificació. També, i per primera vegada des del 2011, el concepte «identitat de gènere» figura explícitament en una directiva europea. En el cas particular d'Espanya, la Llei d'Asil contempla des del 2009 l'orientació sexual i la identitat de gènere, fet que constitueix sens dubte una bona pràctica, tot i que a l'estudi *Fugint de l'homofòbia* vam detectar també altres pràctiques a Espanya que no es poden qualificar precisament de «bones».

Vam descobrir que en la majoria d'estats europeus es garanteix protecció internacional als demandants d'asil del col·lectiu LGBTI, encara que a Espanya se'ns va informar que (amb algunes excepcions) la condició de refugiat es garantia només als activistes LGBTI. També vam detectar alguns

1. Vegeu <https://www.rechten.vu.nl/onderzoek/organisatie/onderzoeksprogrammas/migratierecht/Fleeing-Homofobia/Research-reports/index.asp>; https://www.rechten.vu.nl/images/web_FH-ES_tcm22-240398.pdf; <http://www.refworld.org/pdfid/4ebba7852.pdf>.

2. Bones pràctiques relacionades amb els demandants d'asil del col·lectiu LGBTI a Europa, Sabine Jansen, ILGA-Europe, maig de 2014, vegeu <http://www.refworld.org/docid/5433a8124.html>.

problemes concrets en els casos estudiats i diferències en la manera com els estats europeus gestionaven aquests temes.

Més endavant parlaré amb detall de quatre problemes específics —criminalització, discreció, credibilitat i declaració tardana de l'orientació sexual— i tractaré l'últim cas jurídic a Europa relacionat amb aquests temes. Però, per començar, vull descriure alguns aspectes que afecten en general tots els demandants d'asil, però l'impacte dels quals és especialment dur en el cas de les persones LGBTI.

- **Protecció de l'Estat:** la majoria dels demandants d'asil del col·lectiu LGBTI fugen de la violència que els infligeixen els seus conciutadans, familiars, amics, empreses, veïns, ja sigui al carrer, al lloc de treball, etc. Davant d'aquesta situació, és molt important saber si tenen la possibilitat de demanar protecció a l'Estat del seu país d'origen³. En països en què l'orientació sexual pot ser un delictes no existeix aquesta protecció; en d'altres, les seves autoritats són tan homofòbiques o transfòbiques que resulta inútil pensar que proporcionaran protecció contra la violència al col·lectiu LGBTI.
- L'alternativa del «vol intern»: de vegades es demana als demandants que realitzin un «vol intern», és a dir, que es traslladin a una altra regió dins del seu país d'origen, la qual cosa suposa que els demandants LGBTI s'han d'estar amagant en cada nou lloc.
- **La discriminació de les persones LGBTI sovint equival a persecució.** Segons l'informe *Fugint de l'homofòbia*, aquest aspecte gairebé no és reconegut per les autoritats espanyoles. A Espanya la persecució per part d'actors no governamentals s'acostuma a codificar únicament de «discriminació» i per això no es concedeix asil.
- **Informació del país d'origen:** una condició decisiva a l'hora d'adoptar una decisió en els casos de demanda d'asil per part del col·lectiu LGBTI és disposar d'informació actualitzada del país d'origen. És també molt important utilitzar adequadament aquesta informació, un fet que no sempre compleixen les autoritats espanyoles responsables de la concessió d'asil.
- L'atenció als demandants d'asil LGBTI exigeix tenir en compte aspectes específics, com per exemple que les persones LGBTI sovint estan soles i en ocasions fins i tot temen els demandants d'asil dels seus propis països.

1. Criminalització

Existeixen 75 països en què una persona que tingui relacions sexuals consentides amb una altra persona del seu mateix sexe corre el risc de ser arrestada, detinguda i fins i tot condemnada a mort⁴; algunes normes penals, per exemple, prohibeixen els «actes contranatura» o les relacions sexuals entre homes. En molts d'aquests estats, el sexe lèsbic no ha estat explícitament il·legalitzat, com tampoc la identitat de gènere. Tanmateix, s'assumeix que als països on els actes sexuals entre homes estan prohibits, les lesbianes, les dones bisexuals així com les persones transgènere i intergènere s'arrisquen també a patir persecució per part de l'Estat. En aquests països, no només les persones LGBTI corren el risc de ser arrestades per les autoritats estatals, sinó que, a més, qualsevol manifestació de violència i discriminació que puguin patir per part d'altres ciutadans quedarà impu-

3. No obstant això, segons l'informe *Fugint de l'homofòbia*, les autoritats espanyoles donaven per suposat que els estats d'aquells països en què es criminalitza l'homosexualitat oferirien protecció al col·lectiu.

4. Aengus Carroll i Lucas Paoli Itaborahi, *State-sponsored Homophobia (ILGA)*, maig de 2015.

ne. Resumint, la criminalització converteix els LGBTI en delinqüents, amb el consegüent risc de patir persecució i greus danys en qualsevol moment.

L'estudi *Fugint de l'homofòbia* va arribar a la conclusió que s'hauria de garantir la condició de refugiat a tots els demandants gais, lesbianes, bisexuals, transsexuals i intersexuals que fugin de països on l'orientació sexual i la identitat de gènere estan criminalitzades. I, malgrat que actualment defensen aquesta mateixa opinió Amnistia Internacional i la Comissió Internacional de Juristes⁵, Itàlia és l'únic país d'Europa on aquesta idea s'ha posat en pràctica. A Itàlia qualsevol persona LGB originària d'un país on l'orientació sexual estigui sent criminalitzada, té motius suficients perquè li sigui concedit asil⁶; independentment que en aquests s'apliqui o no la llei penal. Espanya, d'altra banda, és un dels països en què fins i tot la criminalització comprovada al país d'origen és considerada motiu insuficient, i per obtenir la condició de refugiat, els demandants han de demostrar fefaentment que seran sotmesos a persecució judicial en el seu cas concret.

2. Discreció

En molts països del món, la gent s'amaga o oculta la seva orientació sexual o la seva identitat de gènere; no «surten de l'armari» perquè temen ser agredits per les autoritats estatals, pels membres de la seva família, els seus amics, els seus veïns i la societat en general. Les persones LGBTI que fugen del seu país i demanen protecció internacional a Europa són rebutjades moltes vegades amb l'argument que no tenen res a témer si tornen als seus països mentre siguin «discrets». Se'ls demana de forma explícita o implícita que amaguin la seva orientació sexual o la seva identitat de gènere per evitar ser perseguits.

Ens consta que, el 2011, almenys 17 estats europeus van retornar demandants d'asil LGBTI una altra vegada a l'armari (i Espanya va ser un d'ells), malgrat que diverses jurisdiccions no europees ja havien rebutjat adoptar aquest «requisit de discreció» prèviament⁷. Fins i tot l'ACNUR rebutja la idea, tal com concreta en la seva directriu 9⁸.

El 2010 el Tribunal Suprem del Regne Unit va dictaminar en un judici històric (HJ de l'Iran i HT del Camerun) que els homosexuals haurien de poder viure lliurement sense amagar-se⁹. També va invalidar el test que s'aplicava anteriorment als demandants LGBTI, l'anomenat «test de tolerància raonable» que utilitzaven per esbrinar si seria raonablement tolerable esperar que la persona, quan retornés al país d'origen, mantingués en secret la seva orientació sexual. La sentència emesa conté un nou test que s'ha d'aplicar per gestionar les demandes d'asil procedents del col·lectiu LGBTI:

El demandant d'asil és homosexual, o seria percebut com a homosexual en el seu país d'origen?

En cas afirmatiu: Les persones homosexuals que no amaguen la seva condició estan subjectes a persecució en aquest país?

En cas afirmatiu: Quins són els seus plans? Viuria sense amagar-se al seu retorn?

5. Vegeu: <http://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/10/Observations-by-AI-and-ICJ-on-X-Y-and-Z-CJEU-ref-2-OCT-2013-FINAL-with-index-number-and-logos.pdf>.
6. Confirmat posteriorment per la Corte Suprema di Cassazione (Tribunal Suprem), 20 de setembre de 2012, núm. 15981/2012.
7. Austràlia 2003: Tribunal Suprem d'Austràlia 9 de desembre de 2003, apel·lant S396/2002 contra el ministre d'Immigració i Afers Multiculturals; Nova Zelanda 2004: Recurs de refugiat núm. 74665/03, 7 de juliol de 2004; Estats Units. 2005: Karouni contra Gonzales 2005; Canadà 2008: Atta Fossu.
8. Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats, ACNUR. Directrius sobre protecció internacional núm. 9: Sol·licituds d'estatut de refugiats basades en l'orientació sexual i/o identitat de gènere en el context de l'article 1A(2) de la Convenció de 1951 i/o el seu protocol sobre l'Estatut dels Refugiats de 1967, Ginebra, 23 d'octubre de 2012.
9. Tribunal Suprem del Regne Unit, 7 de juliol de 2010, HJ (Iran) i HT (Camerun) contra el secretari d'Estat del Ministeri de l'Interior [2010] UKSC 31.

Tampoc no sorprèn que, com a resultat del cas XYZ, la política holandesa sobre aquest tema experimentés un canvi: en lloc de mantenir el raonament que la gent pot ocultar la seva orientació sexual o identitat de gènere, el nou criteri polític parteix de la premissa que la identitat sexual serà coneguda al país d'origen. La qüestió rau, doncs, a saber: Què passarà aleshores? Podrà el demandant d'asil viure la seva condició LGBTI sense por a ser perseguit? Penso que s'ha avançat en aquest aspecte.

XYZ: criminalització

El Consell d'Estat holandès també va plantejar al Tribunal de Justícia de la UE si l'existència de disposicions penals contra l'homosexualitat (en aquest cas concret al Senegal, Sierra Leone i Uganda) constituïria un acte de persecució. La resposta fou «No», o, el que és el mateix: «la mera existència de legislació que criminalitzi actes homosexuals» no s'ha de veure com un acte de persecució. Tanmateix, el Tribunal va reconèixer que l'existència d'una *pena de presó* que sancioni actes homosexuals i que *s'apliqui actualment* al país d'origen ha de ser contemplada com un càstig desproporcionat i discriminatori i constitueix per si mateix un acte de persecució, així com una violació del dret a la privacitat. La conclusió que podem extreure és que, quan existeixi evidència que algú ha estat detingut basant-se en disposicions contra l'homosexualitat o per actes homosexuals, s'haurà de garantir la condició de refugiat a tots els altres LGBTI que fugin d'aquest mateix país. Sobre això, cal destacar també que el Comitè contra la Tortura es va pronunciar, ja el 2011, sobre un cas suec afirmant que l'«argument que les autoritats de Bangla Desh no perseguien activament els homosexuals no descarta que aquesta persecució pugui produir-se»¹⁴.

Tribunal Europeu de Drets Humans

El Tribunal Europeu de Drets Humans enfoca el tema des d'un altre punt de vista. El 1981 el Tribunal d'Estrasburg va considerar que la disposició que criminalitzava els actes entre persones del mateix sexe a Irlanda del Nord violava el dret a la privacitat protegit per l'article 8 de la Convenció Europea de Drets Humans¹⁵. El Tribunal es va pronunciar de forma similar en casos de sancions homofòbiques a Irlanda i Xipre¹⁶. En el cas Norris contra Irlanda, el TEDH va reconèixer «els efectes perjudicials que la mera existència de les esmentades disposicions poden tenir en la vida d'una persona d'orientació homosexual» i va concloure que «la mera criminalització és suficient per concloure que es viola el dret al respecte de la vida privada (segons es desprèn de l'article 8 de la Convenció Europea de Drets Humans) en aquelles persones a qui els són aplicables aquests drets». Tanmateix, en els primers casos de demanda d'asil de persones homosexuals davant del Tribunal Europeu de Drets Humans —F. contra el Regne Unit i I.I.N contra els Països Baixos (ambdós de 2004 i ambdós relatius a homes gai procedents de l'Iran)—, el Tribunal va decidir que, encara que el país al qual serà exiliat el demandant criminalitzi l'orientació sexual violant així el dret al respecte de la seva vida privada, això no implica que no es pugui exiliar a aquest país¹⁷. Pel que sembla els drets humans no són universals ja que el Tribunal distingeix entre els drets humans dels europeus i els dels demandants d'asil. Pel que fa al requisit de discreció, el Tribunal d'Estras-

14. CAT, Uttal Mondal contra Suècia, 23 de maig de 2011.

15. TEDH 22 d'octubre de 1981, Dudgeon contra el Regne Unit, Ap. Núm. 7525/76.

16. TEDH 26 d'octubre de 1988, Norris contra Irlanda, Ap. Núm. 10581/83; TEDH 22 d'abril de 1993, Modinos contra Xipre, Ap. Núm. 15070/89. Aquests judicis van dur a l'abolició de les provisions penals contra els actes sexuals consentits entre persones del mateix sexe a Irlanda del Nord, Irlanda i Xipre.

17. TEDH (Dec) 22 de juny de 2004, F. contra el Regne Unit, Ap. Núm. 17431/03; TEDH (Dec) 20 de desembre de 2004, I.I.N. contra els Països Baixos, Ap. Núm. 2035/04.

sobre l'orientació sexual dels demandants. A Holanda, per exemple, l'índex de rebutjos és del 50%²⁰.

En segon lloc, les autoritats dels estats membres de la UE fan servir diferents paràmetres per valorar l'orientació sexual d'una persona en casos de demanda d'asil. Si en alguns estats, l'autoidentificació de l'orientació sexual o la identitat de gènere és la via habitual, en d'altres es consulta a membres de la comunitat mèdica per obtenir un diagnòstic. També hi ha la controvertida pràctica de la pletismografia peniana, un mètode que s'ha aplicat a la República Txeca i a Eslovàquia en casos de sol·licitud d'asil per «demostrar» l'orientació sexual d'una persona i que consisteix a mesurar les reaccions físiques del sol·licitant mentre visualitza diferents tipus de material pornogràfic, una pràctica intrusiva i degradant que va ser suspesa a la República Txeca el 2009. Tot i això, en altres països els sol·licitants d'asil han de passar per diferents exàmens psicològics, psiquiàtrics i sexualògics per demostrar la seva orientació sexual. Hem de tenir en compte que ni l'orientació sexual ni la identitat sexual haurien de ser tractades com una categoria mèdica.

També es repeteixen molts estereotips. Per exemple, se'ls pregunta sovint als demandants d'asil sobre la «vida gai» o la «cultura gai» característica del país d'origen i també del país d'asil, unes preguntes que poden suposar la denegació de l'asil a aquells demandants que no encaixen amb els estereotips de comportament d'una autèntica persona LGBTI. També són rebutjats aquells demandants que no van experimentar una lluita psicològica interna quan es van adonar que se sentien atrets per una persona del seu mateix gènere, especialment quan procedeixen de societats homofòbiques o països islàmics.

Les autoritats responsables de la concessió d'asil sovint exigeixen respostes explícites i detallades a preguntes sobre actes sexuals, com per exemple: «Amb quantes persones ha mantingut relacions sexuals?»; «Què va fer exactament durant l'acte sexual?»; «Com se sentia mentre mantenia relacions sexuals?». La pressió cada vegada més gran per demostrar la identitat sexual ha portat alguns gais al Regne Unit a recórrer a mètodes poc habituals per demostrar la veracitat de les seves respostes, com per exemple filmar-se mentre mantenen relacions sexuals.

«Com a principi general, el reconeixement de l'orientació sexual o la identitat de gènere del sol·licitant d'asil s'hauria de basar en l'autoidentificació». Aquesta és una de les conclusions a les quals ha arribat l'estudi *Fugint de l'homofòbia*, com també el convenciment que es podrien evitar aquest tipus d'estereotips impartint cursos de sensibilització a les autoritats responsables de la concessió d'asil. Des del meu punt de vista, i tot i que reconec la importància d'aquest tipus de formacions (car a la pràctica sovint es nega l'asil a persones LGBTI per manca de comprensió de conceptes com estar o sortir de l'armari), i celebro la publicació per part de l'Oficina Europea de Suport a l'Asil d'un mòdul formatiu sobre Gènere, Identitat de Gènere i Orientació Sexual, crec que els cursos de sensibilització no són la solució definitiva.

Quan preparàvem el cas ABC, vam arribar a la conclusió que és impossible establir objectivament l'orientació sexual d'una persona²¹. Quan les autoritats responsables d'asil intenten pronunciar-se sobre aquest aspecte, sempre intervenen els estereotips, i no és estrany que les seves decisions

20. Pel que fa a la credibilitat, els informes procedents d'Espanya indiquen que les demandes d'asil del col·lectiu LGBT són rebutjades habitualment per altres raons (els maltractaments no entren dins del llinar de persecució; no obtenir protecció de l'Estat).

21. Segons l'article 8, 2, de la Directiva europea sobre procediments d'asil: «l'examen de les sol·licituds i l'adopció de les decisions s'efectua de forma individual, objectiva i imparcial».

estiguin molt influïdes per aquests. Per dir-ho així, la credibilitat sobre l'orientació sexual o la identitat de gènere es basa sempre en estereotips i nocions subjectives. L'única manera possible de valorar ambdós aspectes és preguntant directament la persona o basant-nos en la declaració del demandant d'asil sobre la seva orientació sexual.

Segons els principis de Yogyakarta²², «l'orientació sexual i la identitat de gènere que cada persona defineixi per a si mateix és essencial per a la seva personalitat i constitueix un dels aspectes fonamentals de l'autodeterminació, la dignitat i la llibertat».

Malgrat això, al judici A, B, C, el Tribunal de Justícia de la UE no va tenir en compte el nostre punt de vista i va decidir que la declaració del demandant no era un element suficient per establir la seva orientació sexual, sinó, únicament, el punt de partida del procés de valoració i que s'havia de verificar.

Existeixen tres mètodes no permesos pel Tribunal per avaluar l'orientació sexual dels demandants:

- 1.- L'avaluació no ha de basar-se *únicament* en estereotips sobre els homosexuals;
- 2.- No s'han de plantejar preguntes detallades sobre les pràctiques sexuals del demandant;
- 3.- No s'han d'acceptar proves evidents de la realització d'actes homosexuals, ni tampoc sotmetre els demandants a «tests» per establir la seva homosexualitat o a pel·lícules amb escenes homosexuals.

Al Regne Unit moltes coses han canviat en aquest aspecte; ara, quan un sol·licitant d'asil comença a relatar les circumstàncies que envolten la seva orientació sexual de forma explícita, l'entrevistador intervé d'aquesta manera: «Pari, si us plau. No li demanaré detalls sobre la seva vida sexual. No pretenc que deixi d'explicar-nos la seva història, però si parla sobre la seva vida sexual no intervindrà fent-li preguntes que exigeixin per la seva part detalls de tipus sexual. Ha de saber que no considerarem les descripcions que ens proporcioni de la seva activitat física com a proves de la seva sexualitat»²³.

Declaració tardana de l'orientació sexual

En general els demandants d'asil expliquen la seva situació en la primera ocasió. Tanmateix, moltes persones LGBTI, per diferents motius, no revelen la seva orientació sexual o la seva identitat de gènere a la primera entrevista que mantenen per sol·licitar asil, ja sigui perquè se senten avergonyits, pateixen homofòbia interioritzada, tenen por de ser descoberts per altres persones, potser alguns no han sortit completament de l'armari, o simplement no saben que l'orientació sexual i la identitat de gènere són també motius per sol·licitar asil. Per això, moltes vegades reconeixen la seva condició LGBTI en les últimes fases del procediment i veuen que se'ls denega la seva demanda d'asil.

22. Els principis de Yogyakarta és un document que conté una sèrie de principis sobre l'aplicació del Dret Internacional de Drets Humans a les qüestions d'orientació sexual i identitat de gènere, adoptat el 2006 per un grup d'experts en drets humans. Vegeu: <http://www.yogyakartaprin-ciples.org/>.

23. UKBA, Directives de la política d'asil. Identitat sexual en la sol·licitud d'asil, febrer de 2015, <https://www.gov.uk/government/publications/sexual-identity-issues-in-the-asylum-claim>.

Al judici ABC el Tribunal va dictaminar que les declaracions no tenien menys credibilitat només perquè no havien estat formulades en la primera ocasió: «a causa del caràcter delicat de les qüestions relacionades amb la identitat personal, i, concretament, amb la sexualitat, no es pot concloure que la declaració de sexualitat gaudeixi de menor credibilitat simplement perquè el sol·licitant no va declarar la seva presumpta orientació sexual al principi».

És important comprovar com aquesta sentència és interpretada per les diferents legislacions nacionals. Encara que desconec de moment la repercussió que va tenir a Espanya, malgrat el meu interès, serveixi com a exemple que el Consell d'Estat holandès va tardar nou mesos a emetre una interpretació del judici. Segons aquesta institució, cal establir clarament com es durà a terme la valoració de l'orientació sexual, quin tipus de preguntes es formularan i com es valoraran les respostes a les esmentades preguntes.

Segons el Consell d'Estat, el mètode que fa servir el secretari d'Estat *en general* per investigar la credibilitat de l'orientació sexual d'un demandant d'asil entra dins dels límits de la legislació de la UE²⁴. Tanmateix, el secretari d'Estat no explica com avalua la credibilitat de la presumpta orientació sexual d'un sol·licitant en casos *concrets*, i «tampoc no aclareix l'enfocament de les seves preguntes i respostes, ni tampoc com valora i avalua les respostes a aquestes preguntes». Davant d'aquest tipus de casos, el tribunal administratiu no pot pronunciar-se de forma eficient. El secretari d'Estat hauria de redactar una estratègia política en què expliqués detalladament les raons que motiven l'avaluació de l'orientació sexual, i com s'avaluen les respostes.

Finalment, el secretari d'Estat publicà aquest document. Les preguntes es basen en les pròpies experiències del sol·licitant, com va reaccionar el seu entorn, sobre la situació del col·lectiu LGBTI al país d'origen, i com aquestes experiències encaixen en el context general. En el cas d'un sol·licitant procedent d'un país on la seva orientació sexual o identitat de gènere no són acceptades o fins i tot criminalitzades, el secretari d'Estat espera del sol·licitant un procés de conscienciació que li faci plantejar què significa per a ell ser diferent en comparació amb les expectatives de la societat.

La jurisprudència holandesa recull aquesta idea, com es va comprovar en el cas d'un home procedent de l'Iran, a qui no es va creure quan va afirmar que era gai. Quan se li va preguntar pel procés intern d'identificació de la seva orientació sexual, va respondre que ell se sentia còmode amb la seva orientació sexual però que li resultava difícil ocultar-ho a la seva família. Les autoritats d'immigració van considerar que les seves respostes eren superficials, que mancaven de profunditat emocional, i van rebutjar la seva demanda d'asil. Tanmateix, l'home va guanyar finalment el cas perquè la justícia va considerar que el mètode fet servir per avaluar la seva orientació era confús.

Considero positiu que arran del judici ABC quedessin exclosos alguns mètodes emprats per establir l'orientació sexual d'una persona, i també que es tinguin en compte els problemes que genera el reconeixement de l'orientació sexual en fases avançades del procediment. Tanmateix, moltes demandes d'asil de gais, lesbianes i bisexuals són denegades perquè no es dóna credibilitat a la seva orientació sexual i perquè les esmentades decisions estan subjectes a estereotips i idees equivocades. I aquest és un problema que encara no s'ha resolt.

24. El secretari d'Estat no pregunta sobre les activitats sexuals d'un demandant, ni utilitza imatges d'actes sexuals dels sol·licitants en la seva investigació i dictamen. Tampoc no es practica al demandant proves mèdiques per avaluar la seva orientació sexual.

Fugint de la LGBTI-fòbia: el procediment d'asil per a sol·licitants de protecció internacional LGBTI

Juan Carlos Arnáiz. Oficial de protecció adjunt de la Delegació de l'ACNUR a Espanya

Introducció

La idea de la presentació és tractar, en primer lloc, qüestions històriques o més vinculades a l'ACNUR, i, en segon lloc, fer una referència concreta al context espanyol, en particular a qüestions referides al procediment administratiu d'asil i breument a qüestions d'acollida i integració. No entraré en les decisions judicials, tot i que es pot dir que aquestes van en paral·lel, amb les seves llums i ombres, a les decisions administratives.

L'ACNUR i el seu mandat de protecció als refugiats

L'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) va començar a treballar el 1951. Després de la Segona Guerra Mundial, el drama de més d'un milió de refugiats existents a Europa era preocupant per a la comunitat internacional, i és per això que, en el si de les Nacions Unides, que acabava de néixer, es va decidir elaborar una convenció internacional sobre els refugiats, que seria la Convenció de Ginebra de 1951, sobre l'estatut dels refugiats i la creació de l'ACNUR, que es va crear amb el mandat de protegir els refugiats i ajudar els estats a complir les seves obligacions de protecció internacional.

Cal tenir en compte que molts del que van patir especialment les conseqüències de la Segona Guerra Mundial formaven part del col·lectiu LGBTI. La qüestió LGBTI en el moment de l'elaboració de la Convenció dels Refugiats era un tabú en gairebé tots els països civilitzats i aquesta és probablement la raó per la qual no es va recollir en la Convenció l'orientació sexual i la identitat de gènere com un dels motius per al reconeixement d'una persona com a refugiada. Des del 1951 fins ara hi ha hagut un gran avançament doctrinal i jurisprudencial i des de fa dècades, tant per a l'ACNUR com per als països del nostre entorn, no hi ha dubte que l'orientació sexual i la identitat de gènere són motius vàlids per al reconeixement de refugiats. Malgrat que l'orientació sexual i la identitat de gènere no apareixen expressament com a motiu per al reconeixement de refugiats, s'ha inclòs en un dels motius de la Convenció: «Grup social determinat».

Actualment hi ha més de 60 milions de persones desplaçades forçosament de les seves llars per raons de conflicte o persecució. Alguns han creuat una frontera i són refugiats; d'altres no ho han fet i són desplaçats interns. Moltes d'aquelles persones, o dels milions de refugiats i desplaçats sirians que estan

tristament d'actualitat, han fugit de les seves llars per la guerra i també per raons d'orientació i identitat sexual. Cal tenir en compte que en més de 70 països es criminalitzen les relacions sexuals entre persones del mateix sexe.

Des de fa anys l'ACNUR té molt en compte el col·lectiu LGBTI en totes les seves operacions. Per exemple, en el marc del reassentament, que és una de les tres solucions duradores per als refugiats juntament amb el retorn voluntari i la integració, i que consisteix, dit d'una manera senzilla, a treure del país d'acollida els refugiats que per raons greus no poden quedar-se allà i dur-los a un altre país que els accepti, els casos LGBTI són habituals. En països com, per exemple, el Marroc on les conductes homosexuals es persegueixen, els refugiats LGBTI han de ser reassentats per l'ACNUR.

Vinculat al punt anterior, cal assenyalar que l'ACNUR en la seva política d'edat, gènere i diversitat (AGDM, per les sigles en anglès) estableix estratègies dirigides al fet que tots i cadascun dels refugiats, també el col·lectiu LGBTI, puguin gaudir de l'exercici dels seus drets, independentment de les seves característiques personals. En totes les posicions de l'ACNUR sobre països als quals els seus nacionals no poden tornar perquè existeix un risc per a la seva llibertat o vida, es té en compte la comunitat LGBTI.

Entre els documents elaborats per l'ACNUR sobre aquest col·lectiu, cal destacar les directrius doctrinals dirigides a valorar aquesta tipologia de sol·licituds d'octubre de 2012. En aquestes es tracten diverses qüestions relacionades amb formes de persecució o discriminació que poden patir els LGBTI, lleis persecutòries, crims d'honor, discriminació en àmbits diversos, vulneració de drets vinculats a la llibertat d'expressió, la salut, la feina... En aquestes guies s'afirma amb rotunditat que no es pot exigir ningú que ocultí la seva orientació sexual per evitar ser perseguit. Es tracten també qüestions de garanties procedimentals, anàlisis de credibilitat, com actuar en entrevistes i altres qüestions de gran importància a l'hora d'avaluar un cas d'aquest tipus.

Cal esmentar així mateix altres projectes importants en els quals ha col·laborat l'ACNUR i que després s'han transformat en documents i guies, com és el cas del projecte CREDO, sobre anàlisis de credibilitat de les sol·licituds d'asil, que també contenen un apartat sobre les cauteles que cal tenir a l'hora de valorar la credibilitat dels sol·licitants LGBTI.

El sistema d'asil espanyol i els casos d'orientació sexual i identitat de gènere

El paper que la legislació espanyola dóna a l'ACNUR en el procediment d'asil espanyol col·loca l'Alt Comissionat en un lloc privilegiat per tenir una visió global del sistema, ja que coneix tots els casos, inclosos els LGBTI. És important assenyalar que l'opinió de l'ACNUR sobre les sol·licituds en qualsevol de les fases del procediment d'asil espanyol, inclosa l'emesa en el marc de la Comissió Interministerial d'Asil i Refugi (CIAR), no vincula les autoritats.

Actualment no existeixen a Espanya estadístiques sobre peticions d'asil basades en l'orientació sexual o identitat de gènere. La delegació de l'ACNUR a Espanya està treballant per tenir un còmput. Cal assenyalar que moltes de les discrepàncies entre l'ACNUR i l'oficina d'asil sobre l'admissibilitat o la necessitat de protecció internacional d'un sol·licitant d'asil són referents a casos LGBTI.

1. Algunes qüestions positives del sistema espanyol

Quelcom de molt positiu és que des de fa molts anys i amb anterioritat a la llei actual de 2009, es reconeixien com a refugiats casos LGBTI. Normalment eren originaris de països amb legislacions i context especialment greu, com l'Iran, o bé persones que havien estat prèviament perseguides o activistes LGBTI. L'orientació i/o identitat sexual apareixen a la llei de 2009 com a motius per ser reconegut com a refugiat, fet que és altament positiu.

S'ha millorat la valoració dels casos i el tractament a determinades nacionalitats per part de l'Oficina d'Asil i Refugi (OAR), com el Marroc o el Camerun. Les resolucions de l'OAR són més detallades en l'actualitat i s'han millorat algunes qüestions. Així, per exemple, ja no s'exigeix de forma expressa que la persona ocultï la seva orientació sexual per evitar ser perseguida i s'ha avançat en la valoració de la informació sobre el país d'origen.

D'altra banda, funcionaris de l'Oficina d'Asil i Refugi reben informació per part del Programa LGBT de la Comunitat de Madrid per avaluar casos LGBTI. L'OAR és cada vegada més receptiva a informació que puguin aportar les diferents institucions i entitats als expedients d'asil, ja sigui legal, psicològica, mèdica o social.

2. Reptes

- a. *Accés al territori.* Pensem en visats humanitaris, peticions a ambaixades o la possibilitat de demanar asil a les fronteres de Melilla amb el Marroc per part dels subsaharians LGBTI.
- b. *Identificació i informació.* Aquest és un dels grans reptes i un objectiu en si mateix per a l'ACNUR. Pensem, per exemple, en la identificació de persones LGBTI que necessiten protecció internacional als CETI de Ceuta i Melilla; en aquells que arriben a les nostres costes o els que són internats en Centres d'Internament per a Estrangers (CIE). Òbviament, per identificar hem de proporcionar, d'una banda, informació en aquest sentit a les persones que la requereixin i formar tots els actors (Policia Nacional, treballadors dels diferents centres, treballadors d'ONG, advocats, etc.) per tal que puguin donar aquesta informació i que, d'altra banda, ells mateixos puguin arribar a identificar-los.

En relació amb aquesta qüestió, la delegació de l'ACNUR a Espanya està realitzant un esforç important en activitats formatives. S'ha elaborat un full informatiu per als que arriben a les costes i s'està treballant en una llista de control de protecció internacional dirigida a identificar possibles casos que necessitin protecció internacional, alguns dels quals poden ser LGBTI.

- c. *Procediment.* No existeixen guies formals per als instructors sobre com avaluar aquests casos. Per a l'ACNUR això és prioritari. Cal reforçar les garanties i la qualitat del procediment d'asil. Amb guies i mecanismes formals de control de qualitat en el marc del mateix procediment es podria millorar la valoració dels casos.

Tot i que segons l'ACNUR molts casos estan valorats correctament, respectant les garanties i qualitat suficient, en altres casos no passa el mateix. Un exemple d'una valoració pèssima seria la següent: «No

s'ha procedit a entrevistar el sol·licitant ja que les seves al·legacions inicials es consideren suficients per valorar aquesta sol·licitud. En qual·sevol cas, les al·legacions de l'interessant són vagues i similars a les d'altres persones de la mateixa nacionalitat. Aquest fet desvirtua la versemblança d'aquestes. D'altra banda, els problemes que assenyala fan referència a una discriminació genèrica o són d'índole purament familiar. A més, no s'ha demanat protecció a les autoritats. És cert que els actes sexuals entre persones del mateix sexe es tipifiquen com a delicte, però en la pràctica no s'aplica. No apareix tampoc molta informació sobre aquest país que indiqui que els LGBTI tenen problemes especials. Finalment, aquesta persona es podria desplaçar a un altre lloc del país per evitar aquests problemes».

No existeix tampoc cap formació per als actors que treballen en el procediment d'asil i, per tant, no s'identifiquen casos LGBTI amb vulnerabilitats que s'haurien de tenir en compte tant per assistir-los com per prendre cauteles procedimentals, tal com assenyalen les directives d'acollida i procediment.

Tot i que depèn de cada instructor, l'OAR realitza en general molt poques entrevistes en profunditat. El 2014 l'ACNUR va calcular que solament un 8% dels sol·licitants van ser entrevistats en profunditat pels instructors. Això vol dir que la majoria dels casos es resolen amb la informació existent a l'expedient, que sol ser poca.

L'assistència jurídica prestada pels advocats dels diferents col·legis professionals és poca i les ONG, amb moltes limitacions econòmiques els últims temps, no sempre arriben a tots els casos que volen assistir.

No es prenen cauteles per a la valoració de peticions en els llocs fronterers i als CIE, especialment amb sol·licitants de determinats països on la situació del col·lectiu LGBTI és complicada com, per exemple, Gàmbia.

S'hauria de valorar de forma directa la credibilitat sobre l'orientació sexual o identitat de gènere. Això donaria més qualitat a la presa de decisions. Evidentment, s'hauria de fer respectant els drets fonamentals i tenint en compte els estàndards internacionals en la matèria.

Un altre repte fa referència als casos de bisexualitat, però sobretot als casos de dones transsexuals. La seva realitat i els abusos que pateixen se solen vincular a l'exercici de la prostitució, que s'entén que ha estat la seva opció personal.

- d. Com ja s'ha esmentat abans, no s'ha establert encara un mecanisme formal per identificar necessitats específiques de sol·licitants LGBTI. No existeixen tampoc programes específics d'integració dirigits al col·lectiu transgènere. Finalment, cal esmentar que si bé s'ha intentat buscar una solució a casos d'assetjament o agressions a LGBTI en centres per a refugiats, el cert és que encara no hi ha protocols formals per evitar casos d'assetjament o abús en Centres d'Estada Temporal d'Immigrants a Ceuta i Melilla o els Centres d'Acollida de Refugiats.

LA SITUACIÓ DELS SOL·LICITANTS DE PROTECCIÓ
INTERNACIONAL LGBTI ALS DISPOSITIUS D'ACOLLIDA

El Programa LGBT de la Comunitat de Madrid i la intervenció amb els sol·licitants d'asil per raó de l'orientació sexual i d'identitat de gènere

---

Manuel Ródenas. Director del Programa d'Informació i Atenció a Homosexuals i Transsexuals (PIAHT). Programa LGBT de la Comunitat de Madrid.

El Programa LGBT de la Comunitat de Madrid és un programa d'intervenció, un servei públic que pertany a la Conselleria d'Affers Socials i que depèn de la Direcció General de Polítiques Socials i Família, que disposa d'atenció social, jurídica, psicològica i amb una àrea de sensibilització i estudis. Es realitza atenció individual, familiar i de grup per tal de tractar les dificultats relacionades amb la millora de la vivència i l'acceptació de l'orientació sexual i la identitat de gènere que poden experimentar els mateixos gais, lesbianes, bisexuals i transsexuals o les de les seves famílies o la resta de la societat.

Des del seu naixement l'any 2002, s'han dut a terme més de 70.000 actuacions en què s'han atès 11.000 persones. Pel que fa a la demanda dels serveis que presta el Programa, el nombre més gran de peticions s'ha efectuat en l'àrea d'atenció psicològica i en la d'atenció jurídica que ofereix ajuda per a l'acceptació de la pròpia homosexualitat, tècniques per superar problemes en l'entorn laboral, familiar, escolar a causa de l'homofòbia i atenció a mares i pares per a l'acceptació de la condició sexual dels seus fills, com també l'atenció a persones migrants i sol·licitants d'asil per raó de la seva orientació sexual i identitat de gènere.

Finalment, l'àrea de documentació i sensibilització duu a terme una tasca fonamental que consisteix a oferir informació a la població per normalitzar l'homosexualitat i la transsexualitat. En aquest sentit, l'equip del Programa va elaborar i publicar el primer estudi sociològic que s'ha realitzat a Espanya sobre la diversitat de la transsexualitat.

Pel que fa a l'atenció envers les persones sol·licitants d'asil LGBT, des de l'àrea d'atenció social se'ls proporciona tant atenció individual com de grup.

Espanya, en general, i Madrid, en particular, s'han convertit en centre receptor de sol·licitants d'asil per raó de l'orientació sexual i identitat de gènere, en ser percebut com un lloc on poden viure amb més llibertat la seva pròpia condició personal i social. Per tot això, des del Programa LGBT de la Comunitat de Madrid, volem ser la porta d'entrada al sistema, contribuir a la seva integració en el conjunt de la societat i evitar qualsevol risc de rebuig, exclusió i discriminació.

Perfil dels destinataris

Els destinataris són homes i dones LGBT migrants o sol·licitants d'asil que, prèvia valoració per part dels professionals de l'àrea d'atenció social i psicològica, compleixin el perfil necessari: ser sol·licitants d'asil o patir processos complicats de desarrelament o d'integració en la societat espanyola, necessitar un suport terapèutic de tipus psicosocial amb la finalitat de millorar el seu procés d'autoacceptació o vivència de l'orientació sexual o la identitat de gènere i tenir dificultats de socialització amb altres LGBT.

Grup de suport a sol·licitants d'asil per la seva orientació sexual i identitat de gènere

Durant aquests anys hem observat que els LGBT sol·licitants d'asil que han acudit al Programa LGBT de la Comunitat de Madrid presentaven una problemàtica comuna molt relacionada amb el seu procés migratori i vivència cultural de la seva orientació sexual o identitat de gènere. Aquesta vivència es diferencia notablement de la dels LGBT del nostre país o aquells que no han hagut d'experimentar aquesta traumàtica experiència.

Per tal d'aconseguir una intervenció més completa i eficaç amb aquesta població, hem creat aquest nou grup amb un objectiu molt clar: crear un espai grupal de suport terapèutic i d'autosuport per afrontar les dificultats relacionades amb els processos migratoris i de sol·licitud d'asil per motius de discriminació a causa de l'orientació sexual i la identitat de gènere. En aquest grup es pretén:

- **Dotar d'habilitats i eines** per tal que puguin millorar la vivència de la seva orientació sexual o identitat de gènere.
- **Afavorir una socialització amb iguals** que permeti construir models positius d'identificació.
- Facilitar eines i habilitats per tal que puguin **afrontar la integració en la societat d'acollida**.
- **Tractar les problemàtiques psicològiques** derivades de l'experiència de la discriminació, tortura o desarrelament patits als seus països d'origen i en procés migratori.

Les persones usuàries hi acudeixen bé per iniciativa pròpia, bé derivades d'organitzacions LGBT i asil/estrangeria, com CEAR, Creu Roja, Accem i Comrade.

Els principals blocs temàtics de treball són:

- Procés d'assumir la identitat de l'orientació sexual o la identitat de gènere en els seus països d'origen.
- Homofòbia, transfòbia i racisme. Com afrontar la diferència enfront dels altres?
- Com afrontar la possible discriminació homofòbica i transfòbica als centres d'atenció als refugiats (CAR).
- Drets i deures com a LGBT en la societat espanyola.
- Socialització i vivència LGBT a Espanya.
- Vinculació afectiva.
- Afrontar seqüeles posttraumàtiques del procés d'immigració i desarrelament.

- Donar suport mitjançant informes d'intervenció per aconseguir l'asil en coordinació amb les entitats responsables: CEAR, Refugi...

En els casos en què es denegui una sol·licitud, continuem amb el treball d'intervenció psicosocial respecte al procés d'identificació de la seva orientació sexual des de la valoració de la situació socioeconòmica i sanitària per a la recerca de recursos d'allotjament, manutenció i altres necessitats, valoració de la situació legal i possibles vies d'acció.

Problemes clau

L'usuari desconeix la figura de l'asil, el termini de sol·licitud limitat, les peculiaritats del Conveni de Dublín, la complexitat del procés. Així mateix hi ha un desconeixement de la realitat LGBT per part dels instructors.

Per això hem iniciat actuacions formatives amb els professionals de l'Oficina d'Asil per tal que puguin disposar de més elements de judici a l'hora d'elaborar els informes. D'altra banda, els professionals del Programa elaboren informes sobre l'atenció i el procés d'integració a Espanya dels sol·licitants, els quals s'aporten al llarg del temps.

El nombre de sol·licitants no ha deixat de créixer els darrers anys i, per tant, es tracta d'un assumpte prioritari pel qual continuarem duent a terme actuacions de servei i formatives per donar la millor atenció possible a totes aquestes persones i afavorir la seva integració en la societat.

La precarietat social dels demandants d'asil LGBT en les estructures col·lectives d'acollida

---

Daniel Huygens. Antropòleg i representant de Fedasil (Agence fédérale pour l'accueil des demandeurs d'asile) de Bèlgica, cofundador del projecte AHHA-aSOSda (Ajuda específica per a l'orientació sexual dels demandants d'asil).

Introducció

Per començar plantejaré dues preguntes a les quals intentaré respondre humilment utilitzant per això els testimonis necessaris.

- 1) Al país d'acollida, es troben els demandants d'asil LGBT amb la mateixa situació que va motivar la seva fugida del seu país d'origen?
- 2) Les estructures d'acollida col·lectives, donen resposta a les necessitats particulars d'aquesta categoria que augmenta de demandants d'asil?

Vaig començar a plantejar-me aquest tipus de preguntes escoltant els demandants d'asil LGBT durant un diàleg de grup a la Maison Arc-en-ciel de Brussel·les, en el marc de l'activitat «Rainbows United», de la qual parlaré més endavant. La recurrència de certes paraules com *vergonya*, *secret*, *por*, *mentida*, *discriminació*, *amagar-se*, *callar o mentir* em va fer reflexionar. Tots feien referència a Bèlgica i concretament als centres d'acollida belgues, malgrat que les lleis belgues contra la discriminació són molt clares. Què estava passant als centres d'acollida?

Una cohabitació difícil

Per comprendre els detalls d'aquest tema, crec que és indispensable considerar el centre d'acollida o qualsevol altra estructura col·lectiva com un espai; tot i que no un espai qualsevol. D'entrada és un allotjament i, després, un espai de vida, encara que només sigui temporal. És interessant relacionar aquest paradigma amb allò que nosaltres anomenem habitualment «llar» en el sentit del terme que li atorga el sociòleg Smain Laacher en la seva obra *Le peuple des clandestins*: «La llar és el centre del món i el lloc d'on tot prové; i no perquè hi visquem, sinó perquè és el lloc on retornem i on podem refugiar-nos. Només hi ha una llar ja que, per definició, només hi ha un únic centre del món. En emigrar, la nostra primera experiència serà prendre consciència que hem perdut definitivament la llar a canvi d'un allotjament».

L'antropòleg Michel Agier completa aquesta visió al seu llibre *Campement urbain, du refuge nait le ghetto*: «Els refugiats o els desplaçats als camps transformen l'espai, se l'apropien, marquen els seus límits, dibuixen lleus fronteres quotidianes, (re)fan una llar ocupant un espai que al principi era anònim, mancat de forma».

Observem aquest fet als centres d'acollida, on simbòlicament es penjen fotografies, banderes, objectes que recorden el país d'origen i, sobretot, on es procura teixir una xarxa social comunitària al nou lloc de residència.

No obstant això, en el cas dels demandants d'asil per motius d'orientació sexual o identitat de gènere, la presència de compatriotes en centres d'acollida esdevé la preocupació principal. Els homosexuals dels centres no poden refer una llar i, de fet, potser tampoc no ho vulguin. Aquella «llar» és precisament la que van decidir abandonar, la que intenten oblidar i, malgrat tot, és la que els recorden a cada moment al centre. No deslocalitzen la memòria, no (re)fabriquen una localitat en un altre lloc, són els altres els que la relocalitzen tal com era. I no tenen cap altra opció que fugir, fugir sempre, sortir del centre per respirar, ja que fins i tot els han confiscat aquesta «llar».

Aquests són alguns dels testimonis recollits en aquests centres.

«Pensen [els meus compatriotes] que estic aquí per motius polítics, creuen que vaig tenir un problema amb el president o alguna cosa semblant i que per això sóc aquí. Jo sé perfectament que aquesta no és la raó. De sobte dos d'ells han començat a discutir sobre l'homosexualitat i un li ha dit a l'altre que el de Prison Break és un marieta, el que ha filmat la pel·lícula, i no sé com han començat a parlar del tema; l'altre li ha respost que als marietes i als que són com ells els haurien de matar. Critiquen tota l'estona i això m'afecta molt perquè jo... jo em dic a mi mateix: marxés del teu país fugint de la tensió i arribés aquí i continués igual de tens».

Aquest testimoni, com molts d'altres en aquest mateix sentit, mostren les dificultats a les quals s'enfronten els demandants d'asil homosexuals quan intenten viure tranquil·lament en un centre d'acollida.

He escollit aquesta declaració perquè ens duu de nou a la noció de pèrdua. Les seves vides estan marcades per la pèrdua: abans de la seva partida, en el moment de la partida, durant la migració, a l'arribada i, amb tota probabilitat, després. Aquesta por a «la pèrdua» és sempre present. Revelar la seva homosexualitat suposaria perdre els nous amics, la família que tot just acaba de crear. Han intentat construir en un lloc de cohabitació uns vincles, encara fràgils, malgrat el trencament amb la comunitat. No pretenen renunciar a ser les persones que eren al país d'origen, ans al contrari, volen continuar sent qui eren perquè precisament aquesta és la raó del seu exili.

Durant el seminari que es va celebrar a Roma l'octubre de 2013 i en el qual vaig participar juntament amb Sonia Sjöo (col·laboradora del CGRA-Consell de Migració suec) i Cristina Franchini (representació regional d'ACNUR a Europa del sud), entre d'altres, es va reconèixer l'existència de l'homofòbia als centres d'acollida. Els demandants d'asil LGBT són sovint objecte de discriminació i estigmatització als centres d'acollida per part dels membres de la seva pròpia comunitat, encara que també per part de la resta de comunitats amb les quals cohabitaven.

Per a molts d'ells arribar al país d'acollida és com passar per un segon trauma, ja que quan pensen que poden gaudir de la llibertat de ser qui són realment, es veuen abocats a una situació que els obliga a quedar-se dins de «l'armari» o, el que és pitjor encara, tornar-hi. Cal afegir-hi la falta de formació i sensibilització del personal que dirigeix el centre i que acompanya els refugiats en la gestió dels problemes específics d'aquest col·lectiu. Cal, doncs, introduir cursos de formació per al personal dels centres d'acollida.

Per contrarestar aquesta situació, un demandant d'asil em va fer la proposta següent en forma de pregunta: «M'agradaria saber si és possible, i si seria una bona idea, que els centres d'aquest tipus agrupessin els homosexuals als mateixos centres i els que no ho són en un altre. Ajudaria això?».

És una qüestió que ens hem de plantejar. Encara que aquesta solució pogués ser bona per raons de seguretat, a la pràctica no és ni factible ni desitjable. En primer lloc, perquè ningú no sap qui és realment homosexual i qui no, i, en segon lloc, perquè, en cas de fer-ho, continuariem estigmatitzant les persones o incrementant aquesta estigmatització; els apartariem quan l'únic que demanen és integrar-se en la societat, amb naturalitat, com tothom.

Vaig plantejar aquesta mateixa pregunta a un refugiat que va patir una forta estigmatització al centre on residia a causa de la seva orientació sexual i la seva expressió de gènere. Aquesta va ser la seva resposta: «No! De cap manera. Crec que no, perquè aleshores es practica l'anomenada autodiscriminació. Si no ensenyem a la gent a acceptar-nos, si ens aïllem, significa que no som com les altres persones».

Entrem clarament en el camp del reconeixement en un procés de socialització i individualització, és a dir, individus en igualtat de drets i dignitat que poden rebutjar la discriminació i exigir ser acceptats tal com són, que poden reivindicar un tractament equitatiu i rebutjar qualsevol manifestació de discriminació relacionada amb les seves especificitats o, al contrari, reivindicar un tracte apropiat en relació amb les esmentades especificitats.

Aquesta qüestió, tanmateix, revela l'existència d'un problema educatiu als centres d'acollida. Un problema d'educació que el personal dels centres ha de tractar amb la gent; no es tracta simplement de dir als homosexuals «podeu comportar-vos tal com sou», sinó també iniciar —com ja s'ha fet en alguns centres— un projecte pedagògic amb la resta de residents i advertir-los que l'homofòbia no serà admesa al centre i que s'aplicarà tolerància zero amb l'homofòbia igual que amb el racisme. Crec que, com a treballadors socials, tenim la responsabilitat de treballar per frenar aquesta homofòbia. S'imposa una reflexió sobre el tema i considerar els homosexuals, com ja fa el Comissariat General per als Refugiats i Apàtrides (CGRA), com un grup vulnerable ja que tenen una especificitat que els altres demandants d'asil no tenen.

Alguns intenten amagar la seva nacionalitat, la seva religió i pertinença ètnica per por de ser estigmatitzats, discriminats per part d'un grup contrari i, al final, es veuen immersos en una situació de la qual havien fugit prèviament. Els demandants d'asil LGBT no només han d'ocultar el que són, sinó que a més ho han de mantenir en secret davant de la seva pròpia comunitat. I és

allà on resideix el problema, que no és, segons ens aclareixen els testimonis, una altra cosa que la por al rebuig, a la negació, a la precarietat social, a veure's novament sols i rebutjats com al seu país d'origen.

Projectes d'ajuda

Des del 2008, Fedasil treballa en el projecte AHHA-aSOSda (Ajuda específica en l'orientació sexual dels sol·licitants d'asil) que consisteix a ensenyar als treballadors socials dels centres d'acollida com han de rebre i acompanyar els demandants d'asil LGBT.

Aquest projecte integra des del 10 de juny de 2013 el Pla d'Acció Interfederal de Lluita contra les Discriminacions Homofòbiques i Transfòbiques en el seu apartat d'asil i migració. En alguns centres d'acollida de la xarxa, encara que malauradament no en tots, el personal ja està prou sensibilitzat amb el tema. Esperem poder visitar al llarg del proper any els centres d'acollida i impartir al seu personal cursos de formació encara que, com poden suposar, davant de la situació actual, les prioritats són unes altres.

En el marc del primer projecte que he esmentat en aquest article, el «Rainbows United», es programa des del 2010 una activitat per a demandants d'asil LGBT l'últim dijous de cada mes a la Maison Arc-en-ciel de Brussel·les, els objectius de la qual són, entre d'altres:

- Permetre a cada participant trobar un lloc on pugui ser ell mateix sense por a ser jutjat.
- Afavorir els contactes entre els sol·licitants d'asil LGBT per tal que es puguin organitzar en una xarxa social basada en la seva orientació i identitat sexual.
- Treure dramatisme i contextualitzar l'homosexualitat per restablir el clima de confiança cap a l'«autoritat» (inclosos els oficials de protecció del CGRA).
- Incitar i ajudar els participants a parlar amb més serenitat i facilitat sobre la seva orientació sexual davant de persones que desconeixen la seva condició (durant l'entrevista al CGRA).
- Informar els participants sobre la legislació belga en matèria de discriminació o d'agressió homòfoba i saber què fer si es produeix aquesta situació.
- Orientar els participants cap a associacions que els proporcionin una resposta més específica a les seves necessitats o que estiguin geogràficament més a prop del seu lloc de residència i on s'organitzin activitats destinades als sol·licitants d'asil.
- Inaugurar un espai reservat per a dones, entre dones i gestionat per dones.

He recollit aquí també altres testimonis:

«Vaig parlar amb la meva assistent social i em va dir que em donaria els bitllets de tren per venir aquí i que al meu centre hi havia persones com jo, homosexuals, i que em podria reunir amb ells. Estic realment molt content perquè creia que era l'únic homosexual del centre i sempre ho he mantingut en secret. Vaig pensar que si venia aquí i descobria qui eren els homosexuals del meu centre, almenys podria parlar del meu problema amb ells.

Així doncs, vaig venir i vaig veure dues persones que estan al meu centre. Va ser bo per a mi, ara almenys podrem parlar entre nosaltres».

«Vaig arribar aquí (Rainbows United) i vaig conèixer altres persones del meu centre que són com jo. Vaig pensar “uf, aquí he trobat els meus semblants”, estem al mateix centre, i ara estic segur que podré ser algú, recuperaré el somriure perdut durant tant de temps. Això és el que volia dir, em trec el barret davant del que esteu fent per nosaltres, perquè penso que quan torni ja no seré l’R que no sabia què fer, crec que tornaré a renèixer».

L’antropòleg Pascale Jamouille escriu a la seva obra *Par delà les silences*: «Mantenir un grup de companys és una etapa important per deixar de banda la vergonya i l’aïllament; ajudar-se entre companys i els dispositius de grup de solidaritat i suport han fomentat el reconeixement de si mateixos i han estat tan importants com l’ajuda dels professionals».

Es desprèn d’aquests testimonis una necessitat real de descompressió, d’evasió, de trobada i de respirar de nou. Recuperant Michel Agier, l’asil representa, definitivament, la porta d’accés al món per a aquests sol·licitants d’asil a la recerca de llibertat i reconeixement en un país que reconeix realment la seva especificitat i la seva diferència; i, tanmateix, el centre els tanca en aquesta identitat vergonyant, aquella que han d’amagar i mantenir en secret.

Un dels punts més importants que hem de retenir de l’experiència així com de les conclusions del Seminari de Roma de 2013, és la importància de la formació per saber atendre els refugiats en el moment de l’acollida i també durant el procés. Aquesta formació ha de tenir com a objectiu sensibilitzar el conjunt dels actors (ja sigui l’examinador, els intèrprets, els advocats, els assistents i acompanyants socials dels centres d’acollida i qualsevol altre actor social que pugui entrar en contacte amb els sol·licitants d’asil LGBT).

Nicole La Violette, professora adjunta a la Facultat de Dret de la Universitat d’Ottawa, opina que aquestes formacions són necessàries, ja que considera que si tots els actors que interactuen amb les minories sexuals no reflexionen a propòsit dels seus propis prejudicis sobre l’homosexualitat i la transsexualitat, seran incapaços d’avaluar equitativament les demandes de les persones LGBT. Quan els responsables d’aquestes decisions es basen en estereotips i prejudicis, la ignorància, la por i l’hostilitat poden portar-los a adoptar decisions mediocres, el resultat de les quals sigui una negativa a les demandes d’asil. Així mateix, els esforços de reassentament poden quedar minats si el personal és homòfob o heterosexista. Una formació especialitzada i amb un enfocament definit pot ser una solució, encara que no sigui la panacea per a tots els problemes als quals s’han d’afrontar els demandants d’asil LGBTI.

Conclusions

La hipòtesi segons la qual la situació del país d’origen es pot traslladar als centres d’acollida a Bèlgica sembla que es confirma. Ens trobem davant d’un grup que retroba en els nostres centres d’acollida a Bèlgica, però també arreu d’Europa, la mateixa situació per la qual han fugit del seu

país d'origen; o fins i tot una situació pitjor, ja que es veuen discriminats no només per la seva pròpia comunitat d'origen, sinó que també han de fer front a l'homofòbia d'altres grups amb els quals han de cohabitar als centres d'acollida. Es tracta d'un grup que somiava amb la llibertat i que finalment troba la reclusió, l'aïllament i la solitud.

Malgrat haver arribat en aquest punt, no tots poden prendre possessió d'aquest lloc anònim i fer-se'l seu, com ens diu Michel Agier, encara que sigui per un temps, de manera provisional, durant el temps que duri un procediment incert, l'espera angoixant d'una decisió que tots tenen l'esperança que serà positiva, o simplement «instal·lar-se», descansar.

Tanmateix, alguns els impedeixen fer-ho i els releguen socialment, confinant-los en aquesta identitat vergonyant de la qual se'n volen desprendre, reduïts novament al silenci, la lluita per sortir d'aquest escenari que es repeteix i no acaba. Què es pot fer per reduir el temps d'espera entre l'audiència i la decisió? En primer lloc reconèixer que aquest públic és vulnerable. Reconèixer també que hi ha un problema d'educació cívica en els centres d'acollida respecte a les nostres lleis antidiscriminatòries. Reconèixer que la manca de formació dels actors en aquest tema és un obstacle per a l'acompanyament òptim d'aquestes persones i per a la gestió amb coneixement de causa del seu expedient. L'antropòleg Pascale Jamouille escriu: «Fer explícit allò que és implícit, reconèixer obertament les segregacions, les discriminacions i la desigualtat de les oportunitats ens poden permetre lluitar amb més eficàcia contra elles». Aquesta és la qüestió. Formar els actors de camp, com defensen l'ACNUR i el Consell d'Europa, és un punt important, tot i que no sigui la panacea, enfront de les reformes restrictives que trobem una mica arreu.

Però més enllà de tot això, què podem captar de l'ésser humà, de l'altre, de la persona amb la seva identitat individual i col·lectiva?

No vull mirar cap a una altra direcció dient que aquesta persona és una persona que pateix. Molts han marxat del seu país per fugir de la violència, salvar la vida, cercar una llar conciliadora amb la seva manera de viure, oblidar el passat.

Intentar reconstruir la seva vida, una llar en un altre indret, una identitat a través del procés migratori, passar per la dolorosa experiència de la lluita pel reconeixement, per existir als ulls dels altres després d'enfrontar-se a la negació, el menyspreu, la vergonya, l'exclusió i la baixa autoestima.

Com a actors de totes les institucions, hem d'intentar col·locar l'ésser humà al centre de la preocupació migratòria. Hem d'adonar-nos que darrere dels números i les estadístiques, darrere de cada unitat, hi ha una persona, un individu, un home, una dona, un adolescent amb la seva història personal i col·lectiva, els seus patiments, els seus valors, les seves pèrdues i esperances i que per la seva condició d'ésser humà, que també és la meua, la vostra, es mereix ser tractat amb molt de respecte.

Referències bibliogràfiques

- Agier, M. *Campement urbain*. París: Payot & Rivages, 2013.
- Carrère, V. «Immigration choisie : un pseudo-paradigme », a: Rodier, C. i Terray, E. (dir.). *Immigration : fantasmes et réalités, pour une alternative à la fermeture des frontières*. París: La Découverte, 2008.
- Huygens, D. *Processus de construction identitaire et influence de l'environnement dans sa mise en œuvre*. Travail de Jury, Master 1 Anthropologie, Finalité socio-anthropologie de l'interculturalité et du développement, LLN, UCL (no publicat), 2012.
- Huygens, D. *Précarité sociale chez les demandeurs d'asile homosexuels dans les centre d'accueil en Belgique*. LLN, UCL (no publicat), 2014.
- Huygens, D. i Leroy, C. Informe del Seminari ACNUR i COE «Assessing asylum claims by LGBTI asylum-seekers». Sala polivalent de la presidència del Consell de Ministres, del 10 al 11 d'octubre de 2013. Roma (no publicat), 2013.
- Jamoulle, P. (dir.). *Passeurs de mondes, Praticiens-chercheurs dans les lieux d'exils*, LLN, (col.) «Investigation d'Anthropologie Prospective» n. 7. Academia-L'Harmattan, 2013.
- Jamoulle, P. *Par-delà les silences, Non-dits et ruptures dans les parcours d'immigration*. París: La Découverte, 2013.
- Laacher, S. *Le peuple des clandestins*. París: Calmann-Lévy, 2007.
- La Violette, N. «Overcoming Problems with Sexual Minority Claims: Is LGBT Cultural Competency Training the Solution ?», a: Thomas Spijkerboer (ed.). *Fleeing homophobia. Sexual Orientation, Gender Identity and Asylum*. Abingdon, Oxon: Taylor & Francis Books, 2013.

El derecho de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género

CEA(R)
Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiat

Fundació
ACSAR

Con la colaboración de

**Ajuntament
de Barcelona**

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE ASUNTOS EXTERIORES
Y DE COOPERACIÓN

SECRETARÍA DE ESTADO
DE ASUNTOS EXTERIORES
DIRECCIÓN GENERAL
DE NACIONES UNIDAS Y DERE-
CHOS HUMANOS

Generalitat de Catalunya
**Departament de Benestar Social
i Família**

¿Por qué una Jornada sobre el Derecho de Asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género?

Actualmente en el mundo hay 75 países que criminalizan las relaciones consentidas entre personas del mismo sexo. Queda mucho trabajo por hacer en la defensa de los derechos del colectivo LGBTI y en la lucha contra la persecución y la discriminación de las personas LGBTI en todo el mundo, y desgraciadamente todavía hay demasiadas personas que se ven obligadas a huir de su casa y a solicitar la protección internacional en otro país, por su orientación sexual y/o identidad de género.

Las nuevas directivas europeas de asilo reconocen que las personas perseguidas por su orientación sexual, y también por su identidad de género, son susceptibles de recibir protección internacional. Sin embargo, en la práctica, el procedimiento de asilo todavía no ofrece suficientes garantías a las personas LGBTI.

Es por eso que la Fundación ACSAR (Asociación Catalana de Solidaridad y Ayuda a los Refugiados), la Comisión Catalana de Ayuda al Refugiado (CCAR) y La Asociación Catalana para la Integración de Homosexuales, Bisexuales y Transexuales Inmigrantes (ACATHI), entidades que tenemos como objetivos compartidos la defensa de los derechos humanos y especialmente la defensa de los derechos de las personas refugiadas e inmigradas, decidimos celebrar, el pasado 30 de octubre de 2015, la segunda edición de la Jornada sobre el derecho de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género.

A través de esta Jornada hemos querido contribuir a: visibilizar la situación de los derechos del colectivo LGBTI en el mundo, evidenciando las graves vulneraciones de derechos humanos y la persecución que sufren los miembros de este colectivo en determinados países; analizar la aplicación del derecho de asilo en las solicitudes basadas en la persecución por motivos de orientación sexual e identidad de género, especialmente en lo relativo a la evaluación de la credibilidad de las alegaciones; y reflexionar sobre la adecuación de los dispositivos de acogida existentes en determinadas situaciones. Pues a través de la experiencia en el trabajo diario de las tres entidades organizadoras de la acogida de personas refugiadas, hemos detectado que las personas LGBTI son susceptibles de sufrir situaciones de discriminación en los mismos dispositivos de acogida. Por este motivo, se consideró necesario analizar, en el marco de la Jornada, buenas prácticas que se están llevando a cabo en la Unión Europea así como conocer el testimonio de varias personas solicitantes de asilo respecto a estas cuestiones.

Hay que tener en cuenta que esta última Jornada se celebró en un contexto de crisis de refugio a Europa, en que esta cuestión ha irrumpido a los medios y en la agenda política, lo cual dio a conocer a muchas personas la existencia del derecho de asilo. Se trata pues de un momento estratégico para hacer patente la obligación de los Estados europeos de garantizar protección a aquellas personas que huyen de sus países por persecución. A la vez, es una oportunidad para mejorar la formación, la información y la sensibilización de todos aquellos actores sociales y políticos que están vinculados al derecho de asilo y a la ejecución de las políticas migratorias.

Paralelamente, es indispensable ser conscientes de que los progresos conseguidos en España en cuanto a la garantía de los derechos de las personas LGBTI, no sólo tienen impacto en el bienestar de los ciudadanos y las ciudadanas de nuestro país sino que nos obligan, tal y como establece la Ley 12/2009 reguladora del derecho de asilo y de la protección subsidiaria -así como otros tratados internacionales- a garantizar la protección de las personas que ven su vida en riesgo debido a la persecución que sufren por su orientación sexual y/o identidad de género.

Debemos tener muy presente que la defensa y la mejora del derecho de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género no debe ser nuestro único objetivo, sino que también hay que conseguir que las personas LGBTI puedan desarrollar sus proyectos vitales dignamente y sin ser objeto de ningún tipo de persecución o discriminación en sus países de origen.

Para la realización de esta Jornada contamos con la colaboración del Colegio de Abogados Penal Internacional y del Centro de Estudios Jurídicos y Formación Especializada de la Generalitat de Cataluña. Asimismo, contamos con el apoyo económico del Ayuntamiento de Barcelona, la Generalitat de Cataluña y la Oficina de Derechos Humanos del Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación.

Síntesis de la Jornada sobre el derecho de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género

---

La gestión de las demandas de asilo del colectivo LGBTI en Europa

Sabine Jansen

Las demandas de asilo por parte de personas LGBTI que huyen de persecución por parte de sus estados y conciudadanos son muy numerosas en todo el mundo. A pesar de los adelantos, sabemos que se producen diferencias en la manera como los estados europeos garantizan el derecho de asilo a este colectivo.

Hay algunos elementos fundamentales a la hora de valorar una solicitud de protección internacional formulada por una persona LGBTI. Algunos de estos aspectos son comunes con otros tipos de solicitantes, como por ejemplo la protección que les ofrece su Estado, la alternativa de desplazamiento a otras zonas del país de origen o la información que hay disponible sobre su país de origen. Otros son más específicos del colectivo, como por ejemplo su criminalización y la impunidad de las manifestaciones de violencia y discriminación en contra del colectivo LGBTI, el requisito de discreción respecto a su condición o la tolerancia razonable, los límites de credibilidad de sus declaraciones o la declaración tardía de la orientación sexual durante el procedimiento de solicitud de protección internacional.

Huyendo de la LGBTI-fobia: el procedimiento de asilo para solicitantes de protección internacional LGBTI

Juan Carlos Arnáiz

A lo largo de la Jornada se puso de relieve el papel del ACNUR en el reconocimiento del derecho de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género, así como las dificultades y retos en el reconocimiento de la condición de solicitante de asilo a personas LGBTI y su proceso de acogida e integración en el Estado español.

A pesar de que la Convención de Refugiados de 1951 no explicita la orientación sexual y la identidad de género como motivos para el reconocimiento de la protección internacional, dado que era un tabú en la mayoría de países en el momento de su elaboración, desde hace décadas se incluye esta cuestión en uno de los motivos de la Convención, concretamente el de "grupo social determinado". Además, las directrices del ACNUR de 2012 determinan que no se puede pedir a alguien que oculte su condición sexual para evitar ser perseguido y la Ley de asilo de 2009 establece este motivo como uno de los criterios para poder acogerse a la protección internacional. Al mismo tiempo, se han producido adelantos en la valoración de los casos y el tratamiento de determinadas nacionalidades.

A pesar de esto, todavía quedan pendientes muchos retos para garantizar una protección y cobertura de calidad a las personas solicitantes de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género, como por ejemplo los relativos al acceso a la protección internacional en el territorio, la mejora en los mecanismos de identificación y de la información que se ofrece a los y las potenciales solicitantes, el aumento de la calidad en el procedimiento de solicitud, o la identificación de necesidades específicas y el establecimiento de protocolos formales para evitar casos de acoso o abuso de los recursos.

El Programa LGBT de la Comunidad de Madrid y la intervención con los solicitantes de protección internacional por motivos de orientación sexual e identidad de género

Manuel Ródenas

En el marco de la Jornada hemos podido conocer de cerca el Programa LGBTI de la Comunidad de Madrid que ofrece atención a personas solicitantes de asilo por razón de la orientación sexual y de identidad de género, una práctica pionera y de referencia en el Estado español en este ámbito. Se trata de un dispositivo público que ofrece un servicio multidisciplinar y dispone de atención grupal e individual. Sus principales objetivos son, por un lado, el apoyo a las personas del colectivo LGBTI, contribuyendo a la aceptación de su condición tan a nivel individual como por parte de sus familias, y por la otra, sensibilizar al conjunto de la población con el fin de favorecer su normalización.

Se ha identificado que los y las solicitantes de asilo del colectivo LGBTI atendidas en este dispositivo presentan dificultades específicas relacionadas con el proceso migratorio y la vivencia cultural de su orientación sexual o identidad de género. En este sentido, resulta fundamental abordar con ellas la especificidad de la realidad LGBTI en España, afrontar la discriminación que puedan sufrir en los dispositivos de acogida así como trabajar para garantizar que dispongan de una red de socialización que haga posible su verdadera integración.

Se ha detectado también un desconocimiento de la figura del asilo por parte de las personas usuarias del servicio así como un desconocimiento de la realidad LGBTI por parte de los instructores. Esto hace necesario el acompañamiento de estas personas LGBTI así como la capacitación de los profesionales. También resulta indispensable la coordinación entre la administración y las entidades especializadas en la defensa del derecho de asilo y los derechos de las personas LGBTI, a la vez que disponer de mecanismos que permitan analizar la atención que reciben estas personas, con el objetivo de estudiar su evolución y poder plantear propuestas de mejora de los recursos.

La precariedad social de los demandantes de asilo LGBT en las estructuras colectivas de acogida

Daniel Huygens

Los dispositivos de acogida no dan una respuesta apropiada a las necesidades y vulnerabilidades específicas de las personas solicitantes de

protección internacional por motivos de orientación sexual e identidad de género, sino que se reproducen situaciones de discriminación similares a las sufridas por estas personas en el país de origen. A menudo la presencia en los centros de acogida de otros solicitantes provenientes de su mismo país de origen, los comportamientos homófobos u otras personas acogidas en el dispositivo o la carencia de sensibilización y formación de los y las profesionales de los recursos, comportan que las personas solicitantes de asilo pertenecientes al colectivo LGBTI oculten su condición por miedo a la pérdida o a la ruptura con la nueva comunidad, o sean víctimas de discriminación y estigmatización en los centros.

Las soluciones a estas dificultades de integración y a las situaciones de discriminación pasan necesariamente por el reconocimiento de la vulnerabilidad del colectivo; por la constatación que existe un problema en los centros de acogida y que se hace necesario advertir a las personas solicitantes que la homofobia - igual que el racismo - no será permitida en el centro; y por la capacitación de las personas profesionales, para que sean conscientes de sus propios prejuicios y así velar para que estos no interfieran en la evaluación de los casos y el acompañamiento de las personas LGBTI.

Conclusiones finales

A modo de conclusión, queremos destacar aquellos elementos y reivindicaciones que han sido centrales en las ponencias y también en las aportaciones escritas de los y las conferenciantes. En este sentido, destacamos la necesidad de:

- **Mejorar la información que se ofrece a los y las potenciales solicitantes** en los diferentes puntos donde pueden ejercer su derecho a solicitar la protección internacional para garantizar un mayor conocimiento de la figura del derecho de asilo y especialmente la figura del derecho de asilo por motivos de orientación sexual y de identidad de género.
- Promover la **formación y sensibilización de los y las profesionales** de los diferentes ámbitos que ofrecen atención directa a las personas solicitantes de protección internacional LGBTI para garantizar una atención especializada al colectivo.
- Trabajar para garantizar que **la atención y los recursos** que se ponen a disposición de las personas solicitantes de protección internacional LGBTI **tengan en cuenta las especificidades del colectivo**, garantizando por ejemplo la sensibilización de todos y todas las profesionales o bien asegurar que disponen de espacios propios donde trabajar, entre otros, su vivencia en torno el hecho migratorio y su condición LGBTI.
- Trabajar para **combatir las discriminaciones en los dispositivos de acogida**, mediante el establecimiento de protocolos formales que impidan una doble victimización de estas personas en los dispositivos de acogida, donde a menudo se reproducen situaciones de discriminación similares a las vividas en el país de origen.

- Garantizar la existencia de **estudios exhaustivos sobre la atención y los dispositivos** que se ponen a disposición de las personas solicitantes de protección internacional LGBTI para disponer de comparativas de manera regular y poder efectuar, en base a estos, las propuestas de mejora que sean adecuadas para mejorar la calidad de vida del colectivo LGBTI.

HUYENDO DE LA LGBTIFOBIA: EL PROCEDIMIENTO
DE ASILO PARA SOLICITANTES DE PROTECCIÓN
INTERNACIONAL LGBTI

La gestión de las demandas de asilo del colectivo LGBTI en Europa

---

Sabine Jansen. Investigadora principal del proyecto Fleeing Homophobia

Hace unos diez años, cuando trabajaba para Amnistía Internacional, escribí un artículo sobre los demandantes de asilo del colectivo de lesbianas, gais, bisexuales, transexuales e intersexuales (LGBTI). El asunto fue discutido en el Parlamento y, gracias a la injerencia de COC Netherlands, la organización holandesa nacional de LGBT, se introdujeron mejoras en la política holandesa. Como quería conocer mejor la situación en otros países, contacté con Thomas Spijkerboer, profesor de Derecho Migratorio en la Universidad Libre de Ámsterdam. Juntos conseguimos una beca europea y llevamos a cabo un trabajo de investigación titulado *Huyendo de la homofobia*, en el que estudiamos la situación legal de los demandantes de asilo del colectivo LGBTI en Europa basándonos en datos proporcionados por expertos de 25 países. Nuestro informe *Huyendo de la homofobia, demandas de asilo por motivos de orientación sexual e identidad de género en Europa*, publicado en 2011, fue el primer estudio exhaustivo sobre este tema y se tradujo a diez idiomas, entre ellos el español¹. Posteriormente, me impliqué en los casos XYZ y ABC que tuvieron lugar tras la presentación de las cuestiones prejudiciales planteadas por el Parlamento holandés ante el Tribunal de Justicia de la Unión Europea sobre la gestión de las demandas de asilo del colectivo LGBTI. Finalmente, el año pasado llevé a cabo un trabajo de investigación para ILGA-Europe sobre buenas prácticas en la gestión de las demandas de asilo del colectivo LGBTI en la Unión Europea².

Cada año se registran en Europa miles de demandas de asilo de personas LGBTI procedentes de todas partes del mundo; huyen de la persecución a la que les someten sus respectivos estados o sus conciudadanos y solicitan protección internacional. En 1981, los Países Bajos reconocieron que la orientación sexual podía ser motivo de persecución y que los homosexuales también podían formar parte del denominado «grupo social particular» según los parámetros de la Convención sobre el Estatuto de los Refugiados. La Unión Europea registró este planteamiento en 2004 en su Directiva de Cualificación. También, y por primera vez desde 2011, el concepto «identidad de género» figura explícitamente en una directiva europea. En el caso particular de España, la Ley de Asilo contempla desde 2009 la orientación sexual y la identidad de género, lo que constituye sin duda una buena práctica, aunque en el estudio *Huyendo de la homofobia* detectamos también otras prácticas en España que no pueden calificarse precisamente como de «buenas».

1. Véase: <https://www.rechten.vu.nl/onderzoek/organisatie/onderzoeksprogrammas/migratierecht/Fleeing-Homofobia/Research-reports/index.asp>; https://www.rechten.vu.nl/images/web_FH-ES_tcm22-240398.pdf; <http://www.refworld.org/pdfid/4ebba7852.pdf>.

2. Buenas prácticas relacionadas con los demandantes de asilo del colectivo LGBTI en Europa, Sabine Jansen, ILGA-Europe, mayo de 2014, véase <http://www.refworld.org/docid/5433a8124.html>.

Descubrimos que en la mayoría de estados europeos se garantiza pcción internacional a los demandantes de asilo del colectivo LGBTI, aunque en España se nos informó que (con algunas excepciones) el estatus de refugiado se garantizaba solo a los activistas LGBTI. También detectamos algunos problemas concretos en los casos estudiados y diferencias en la manera como los estados europeos gestionaban estos temas.

Más adelante hablaré con detalle de cuatro problemas específicos —criminalización, discreción, credibilidad y declaración tardía de la orientación sexual— y abordaré el último caso jurídico en Europa relacionado con estos temas. Pero, para empezar, quiero describir algunos aspectos que afectan en general a todos los demandantes de asilo, pero cuyo impacto es especialmente duro en el caso de las personas LGBTI.

- **Protección del Estado:** la mayoría de los demandantes de asilo del colectivo LGBTI huyen de la violencia que les infligen sus conciudadanos, familiares, amigos, empresas, bandas y vecinos, ya sea en la calle, en el lugar de trabajo, etc. Ante esta situación, es muy importante saber si tienen la posibilidad de pedir protección al Estado de su país de origen³. En países en los que la orientación sexual puede ser un delito no existe tal protección; en otros, sus autoridades son tan homofóbicas o transfóbicas que resulta inútil pensar que proporcionarán protección contra la violencia al colectivo LGBTI.
- La alternativa del «vuelo interno»: a veces se pide a los demandantes que realicen un «vuelo interno», es decir, que se trasladen a otra región dentro de su país de origen, lo que supone que los demandantes LGBTI deben estar escondiéndose en cada nuevo sitio.
- **La discriminación de las personas LGBTI a menudo equivale a persecución.** Según se desprende del informe *Huyendo de la homofobia*, este aspecto apenas es reconocido por las autoridades españolas. En España la persecución por parte de actores no gubernamentales se acostumbra a codificar de «discriminación» únicamente, y por ello no se concede asilo.
- **Información del país de origen:** una condición decisiva a la hora de adoptar una decisión en los casos de demanda de asilo por parte del colectivo LGBTI es disponer de información actualizada del país de origen. Es también muy importante utilizar adecuadamente esta información, algo que no siempre cumplen las autoridades españolas responsables de la concesión de asilo.
- La atención a los demandantes de asilo LGBTI exige tener en cuenta aspectos específicos, como por ejemplo que las personas LGBTI a menudo están solas y en ocasiones incluso temen a los demandantes de asilo de sus propios países.

1. Criminalización

Existen 75 países en los que una persona que tenga relaciones sexuales consentidas con otra persona de su mismo sexo corre el riesgo de ser arrestada, detenida e incluso condenada a muerte⁴; algunas normas penales, por ejemplo, prohíben los «actos contra natura» o las relaciones sexuales entre varones. En muchos de estos estados, el sexo lésbico no ha sido explícitamente ilegalizado, como tampoco la identidad de género. Sin embargo, se asume que en los países donde los actos sexuales entre

3. Sin embargo, según se desprende del informe *Huyendo de la homofobia*, las autoridades españolas daban por supuesto que los estados de aquellos países en los que se criminaliza la homosexualidad ofrecerían protección al colectivo.

4. Aengus Carroll y Lucas Paoli Itaborahi, *State-sponsored Homophobia* (ILGA), mayo de 2015.

varones están prohibidos, las lesbianas, las mujeres bisexuales así como las personas transgénero e intergénero se arriesgan también a sufrir persecución por parte del Estado. En dichos países, no solamente las personas LGBTI corren el riesgo de ser arrestadas por las autoridades estatales, sino que, además, cualquier manifestación de violencia y discriminación que puedan sufrir por parte de otros ciudadanos quedará impune. Resumiendo, la criminalización convierte a los LGBTI en delincuentes, con el consiguiente riesgo de sufrir persecución y graves daños en cualquier momento.

El estudio *Huyendo de la homofobia* llegó a la conclusión de que debería garantizarse el estatus de refugiado a todos los demandantes gais, lesbianas, bisexuales, transexuales e intersexuales que huyan de países donde la orientación sexual y la identidad de género están criminalizadas. Y, a pesar de que actualmente defienden esta misma opinión Amnistía Internacional y la Comisión Internacional de Juristas⁵, Italia es el único país de Europa donde esta idea ha sido puesta en práctica. En Italia cualquier persona LGB originaria de un país donde la orientación sexual esté siendo criminalizada, reúne motivos suficientes para que le sea concedido asilo⁶; independientemente de que en ellos se aplique o no la ley penal. España, por otro lado, es uno de los países en los que incluso la criminalización comprobada en el país de origen es considerada motivo insuficiente, y para obtener la condición de refugiado, los demandantes deben demostrar fehacientemente que serán sometidos a persecución judicial en su caso concreto.

2. Discreción

En muchísimas partes del mundo, la gente se esconde o oculta su orientación sexual o su identidad de género; no «salen del armario» porque temen ser agredidos por las autoridades estatales, por los miembros de su familia, sus amigos, sus vecinos y la sociedad en general. Las personas LGBTI que huyen de su país y piden protección internacional a Europa son rechazadas muchas veces con el argumento de que no tienen nada que temer si regresan a sus países mientras sean «discretos». Se les pide de forma explícita o implícita que escondan su orientación sexual o su identidad de género para evitar ser perseguidos.

Nos consta que, en 2011, al menos 17 estados europeos devolvieron a demandantes de asilo LGBTI otra vez al armario (y España fue uno de ellos), a pesar de que varias jurisdicciones no europeas ya habían rechazado adoptar este «requisito de discreción» previamente⁷. Incluso ACNUR rechaza la idea, tal como concreta en su directriz 9⁸.

En 2010 el Tribunal Supremo del Reino Unido dictaminó en un juicio histórico (HJ de Irán y HT de Camerún) que los homosexuales deberían poder vivir libremente y sin esconderse⁹. También invalidó el test que se aplicaba anteriormente a los demandantes LGBTI, el denominado «test de tolerancia razonable» que utilizaban para averiguar si sería razonablemente tolerable esperar que la persona, a su regreso al país de origen, mantuviera en secreto su orientación sexual. La sentencia emitida contiene un nuevo test que debe aplicarse para gestionar las demandas de asilo procedentes del colectivo LGBTI:

5. Véase: <http://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/10/Observations-by-AI-and-ICJ-on-X-Y-and-Z-CJEU-ref-2-OCT-2013-FINAL-with-index-number-and-logos.pdf>.

6. Confirmado posteriormente por la Corte Suprema di Cassazione (Tribunal Supremo), 20 de septiembre de 2012, núm. 15981/2012.

7. Australia 2003: Tribunal Supremo de Australia 9 de diciembre de 2003, apelante S396/2002 contra el ministro de Inmigración y Asuntos Multiculturales; Nueva Zelanda 2004: Recurso de refugiado núm. 74665/03, 7 de julio de 2004; Estados Unidos. 2005: Karouni contra Gonzales 2005; Canadá 2008: Atta Fossu.

8. Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados, ACNUR. Directrices sobre protección internacional núm. 9: Solicitudes de estatuto de refugiado basadas en la orientación sexual y/o la identidad de género en el contexto del artículo 1A (2) de la Convención de 1951 y/o su Protocolo sobre el Estatuto de los Refugiados de 1967, Ginebra, 23 de octubre de 2012.

9. Tribunal Supremo del Reino Unido, 7 de julio de 2010, HJ (Irán) y HT (Camerún) contra el secretario de Estado del Ministerio del Interior [2010] UKSC 31.

¿El demandante de asilo es homosexual, o sería percibido como homosexual en su país de origen?

En caso afirmativo: ¿Las personas homosexuales que no esconden su condición están sujetas a persecución en dicho país?

En caso afirmativo: ¿Cuáles son sus planes? ¿Viviría sin esconderse a su regreso?

Si la respuesta es sí, entonces es un refugiado.

Si decide vivir discretamente, ¿por qué motivo viviría discretamente?

Viviría discretamente por miedo a sufrir persecución: es un refugiado.

Viviría discretamente porque así lo desea o debido a presiones sociales (porque no quiere hacer sufrir a sus padres o avergonzar a sus amigos): no es un refugiado.

El problema que tiene este nuevo test es que, en un entorno homofóbico resulta imposible distinguir las razones —miedo a ser perseguido o presión social— por las que alguien sigue en el armario. Además, siempre existe la posibilidad de que se descubra la orientación sexual de la persona a pesar de la «discreción voluntaria». Aun así, los países escandinavos optaron por sumarse a la decisión del Tribunal Supremo del Reino Unido¹⁰.

El requisito de discreción acostumbra a ser bastante flexible, y también persistente. Se le compara con un virus mutante: cuando crees que te has librado de él, reaparece bajo un nuevo aspecto¹¹. En los Países Bajos, por ejemplo, una nueva norma de 2007 establecía que ya no se esperaba que los demandantes de asilo ocultasen su orientación sexual tras su regreso. Pero unos años más tarde, esta política cambió y se introdujo nuevamente el requisito de discreción, pues se consideró entonces aceptable exigir «cierta medida» en la expresión de la orientación sexual siempre que dicha expresión fuera «significativa». Y las autoridades holandesas consideraron que una expresión significativa de la orientación sexual era cada vez que la persona en cuestión encontraba la manera de tener relaciones sexuales, aunque, por otro lado, no consideraban un problema que esta misma persona tuviera que mantenerlo en secreto.

3. Tribunal de Justicia de la Unión Europea: XYZ

En abril de 2012, el Consejo de Estado holandés intentó poner fin a esta confusión y, a través de las denominadas «cuestiones prejudiciales», pidió consejo al Tribunal de Justicia de la Unión Europea en Luxemburgo. Expuso los casos de tres gais procedentes de Senegal, Sierra Leona y Uganda y planteó si sería procedente exigir ocultación o contención en la expresión de la orientación sexual, y en caso afirmativo, hasta qué punto.

En noviembre de 2013, el Tribunal emitió su respuesta en el caso «X, Y and Z v. Minister voor Immigratie en Asiel», apuntando que ni la ocultación ni la contención de la orientación sexual debían ser exigidas y que,

10. Suecia: Posición judicial del Director de Asuntos Legales en relación con la investigación y evaluación de los posibles riesgos que asumen las personas que alegan razones de orientación sexual para solicitar protección. (Rättschefens rättsliga ställningstagande angående metod förutredning och prövning av den framåtsyftande risken för personer som åberopar skyddsskäl på grund av sexuell läggning), 13 de enero de 2011, RCI 03/2011; Tribunal Supremo de Finlandia (Korkein Hallinto-Oikeus), 13 de enero de 2012; Tribunal Supremo de Noruega (Norges Høyesterett – Dom), 29 de marzo de 2012.

11. Véase Janna Wessels, «Discretion in sexuality-based asylum cases: an adaptive phenomenon», en: T. Spijkerboer (ed.). *Fleeing Homophobia: Sexual orientation, gender identity and asylum*. Londres/Nueva York, Routledge/Taylor & Francis Group, 2013; Véase también Thomas Spijkerboer, «Sexual identity, normativity and asylum», en: T. Spijkerboer (ed.). *Fleeing Homophobia: Sexual orientation, gender identity and asylum*. Londres/Nueva York: Routledge/Taylor & Francis Group, 2013.

mentales en sus artículos 3 y 7, a la hora de valorar la credibilidad de una declaración de orientación sexual? (El artículo 3 protege el derecho a la integridad física y mental, y el artículo 7 el respeto a la vida privada y familiar) ¿Son distintos estos límites de aquellos que valoran la credibilidad por otros motivos de persecución, y, de ser así, en qué se diferencian?

Se trata de una cuestión de importancia por dos razones: en primer lugar, porque el número de demandas de asilo rechazadas de gais, lesbianas y bisexuales es cada vez mayor porque no se cree en la veracidad de la orientación sexual declarada. En su artículo *From discretion to disbelief* (De la discreción a la incredulidad), la australiana Jenni Millbank se hace eco de una tendencia al alza en aquellos países más sensibles hacia los demandantes del colectivo LGBTI, y en los que se ha pasado de rechazar una demanda de asilo alegando cuestiones de discreción a no creer que el solicitante pertenezca realmente a dicho colectivo. Esta tendencia también se está dando en Europa; hace años apenas se ponía en duda la orientación sexual de los solicitantes de asilo, y hoy es cada vez más frecuente que se deniegue alegando dudas sobre la orientación sexual de los demandantes. En Holanda, por ejemplo, el índice de rechazos es del 50%²⁰.

En segundo lugar, las autoridades de los estados miembros de la UE emplean distintos parámetros para valorar la orientación sexual de una persona en casos de demanda de asilo. Si en algunos estados, la autoidentificación de la orientación sexual o la identidad de género es la vía habitual, en otros se consulta a miembros de la comunidad médica para obtener un diagnóstico. También está la controvertida práctica de la falometría, un método que se ha venido aplicando en la República Checa y en Eslovaquia en casos de solicitud de asilo para «demostrar» la orientación sexual de una persona y que consiste en medir las reacciones físicas del solicitante mientras visualiza diferentes tipos de material pornográfico, una práctica intrusiva y degradante que fue suspendida en la República Checa en 2009. Aun así, en otros países los solicitantes de asilo deben pasar por distintos exámenes psicológicos, psiquiátricos y sexológicos para demostrar su orientación sexual.

Debemos tener en cuenta que ni la orientación sexual ni la identidad sexual deberían ser tratadas como una categoría médica.

También se repiten muchos estereotipos. Por ejemplo, se les pregunta a menudo a los demandantes de asilo sobre la «vida gay» o la «cultura gay» característica del país de origen y también del país de asilo, unas preguntas que pueden suponer la denegación del asilo a aquellos demandantes que no encajan con los estereotipos de comportamiento de una *auténtica* persona LGBTI. También son rechazados aquellos demandantes que no experimentaron una lucha psicológica interna cuando se dieron cuenta de que se sentían atraídos por una persona de su mismo género, especialmente cuando proceden de sociedades homofóbicas o países islámicos.

Las autoridades responsables de la concesión de asilo a menudo exigen respuestas explícitas y detalladas a preguntas sobre actos sexuales, como por ejemplo: «¿Con cuántas personas ha mantenido relaciones sexuales?»; «¿Qué hizo exactamente durante el acto sexual?»; «¿Cómo se sentía mientras mantenía relaciones sexuales?». La presión cada vez mayor para demostrar la identidad sexual ha llevado a algunos gais en el Reino

20. En lo que respecta a la credibilidad, los informes procedentes de España indican que las demandas de asilo del colectivo LGB son rechazadas habitualmente por otras razones (los malos tratos no entran dentro del umbral de persecución; no obtener protección del Estado).

Unido a recurrir a métodos poco habituales para demostrar la veracidad de sus respuestas, como por ejemplo filmarse mientras mantienen relaciones sexuales.

«Como principio general, el reconocimiento de la orientación sexual o la identidad de género del solicitante de asilo debería basarse en la autoidentificación». Esta es una de las conclusiones a las que ha llegado el estudio *Huyendo de la homofobia*, así como el convencimiento de que se podrían evitar este tipo de estereotipos impartiendo cursos de sensibilización a las autoridades responsables de la concesión de asilo. Desde mi punto de vista, y aunque reconozco la importancia de este tipo de formaciones (pues en la práctica a menudo se niega el asilo a personas LGBTI por falta de comprensión de conceptos como estar o salir del armario), y celebro la publicación por parte de la Oficina Europea de Apoyo al Asilo de un módulo formativo sobre Género, Identidad de Género y Orientación Sexual, creo que los cursos de sensibilización no son la solución definitiva.

Cuando preparábamos el caso ABC, llegamos a la conclusión de que es imposible establecer objetivamente la orientación sexual de una persona²¹. Cuando las autoridades responsables de asilo intentan pronunciarse sobre este aspecto, siempre intervienen los estereotipos, y no es de extrañar que sus decisiones estén tan influidas por ellos. Por así decirlo, la credibilidad sobre la orientación sexual o la identidad de género se basa siempre en estereotipos y nociones subjetivas. La única forma posible de valorar ambos aspectos es preguntando directamente a la persona o basándonos en la declaración del demandante de asilo sobre su orientación sexual.

Según los principios de Yogyakarta²² «la orientación sexual y la identidad de género que cada persona defina para sí es esencial para su personalidad y constituye uno de los aspectos fundamentales de la autodeterminación, la dignidad y la libertad».

A pesar de ello, en el juicio A, B, C, el Tribunal de Justicia de la UE no tuvo en cuenta nuestro punto de vista y decidió que la declaración del demandante no era elemento suficiente para establecer su orientación sexual, sino, únicamente, el punto de partida del proceso de valoración y que debía verificarse.

Existen tres métodos no permitidos por el Tribunal para evaluar la orientación sexual de los demandantes:

- 1- La evaluación no debe basarse *únicamente* en estereotipos sobre los homosexuales;
- 2- No deben plantearse preguntas detalladas sobre las prácticas sexuales del demandante;
- 3- No deben aceptarse pruebas evidentes de la realización de actos homosexuales, ni tampoco someter a los demandantes a «tests» para establecer su homosexualidad o a películas con escenas homosexuales.

En el Reino Unido muchas cosas han cambiado en este aspecto; ahora, cuando un solicitante de asilo empieza a relatar las circunstancias que rodean su orientación sexual de forma explícita, el entrevistador interviene de esta manera: «Deténgase por favor. No voy a pedirle detalles sobre su

21. Según el artículo 8, 2, de la Directiva europea sobre procedimientos de asilo: «el examen de las solicitudes y la adopción de las decisiones se efectúa de forma individual, objetiva e imparcial».

22. Los principios de Yogyakarta es un documento que contiene una serie de principios sobre la aplicación del Derecho Internacional de Derechos Humanos a las cuestiones de orientación sexual e identidad de género, adoptado en 2006 por un grupo de expertos en derechos humanos. Véase: <http://www.yogyakartaprin-ciples.org/>.

vida sexual. No pretendo que deje de contarnos su historia, pero si habla sobre su vida sexual no voy a intervenir planteándole preguntas que exijan de su parte detalles de tipo sexual. Debe saber que no consideraremos las descripciones que nos proporcione de su actividad sexual física como pruebas de su sexualidad»²³.

Declaración tardía de la orientación sexual

En general los demandantes de asilo dan cuenta de su situación en la primera ocasión. Sin embargo, muchas personas LGBTI, por distintos motivos, no revelan su orientación sexual o su identidad de género en la primera entrevista que mantienen para solicitar asilo, ya sea porque se sienten avergonzados, sufren de homofobia interiorizada, tienen miedo a ser descubiertos por otras personas, quizás algunos no han salido completamente del armario, o simplemente no saben que la orientación sexual y la identidad de género son también motivos para solicitar asilo. Por ello, muchas veces reconocen su condición LGBTI en las últimas fases del procedimiento y ven como su demanda de asilo es denegada.

En el juicio ABC el Tribunal dictaminó que las declaraciones no tenían una menor credibilidad solo porque no habían sido formuladas en la primera ocasión: «debido al carácter delicado de las cuestiones relacionadas con la identidad personal, y, concretamente, con la sexualidad, no puede concluirse que la declaración de sexualidad goce de menor credibilidad simplemente porque el solicitante no declaró su presunta orientación sexual al principio».

Es importante comprobar cómo esta sentencia es interpretada por las distintas legislaciones nacionales. Aunque desconozco por el momento la repercusión que tuvo en España, a pesar de mi interés, sirva como ejemplo que el Consejo de Estado holandés tardó nueve meses en emitir una interpretación del juicio. Según esta institución, es necesario establecer claramente cómo se llevará a cabo la valoración de la orientación sexual, qué tipo de preguntas se formularán y cómo se valorarán las respuestas a dichas preguntas.

Según el Consejo de Estado, el método que emplea el secretario de Estado *en general* para investigar la credibilidad de la orientación sexual de un demandante de asilo entra dentro de los límites de la legislación de la UE²⁴. Sin embargo, el secretario de Estado no explica cómo evalúa la credibilidad de la presunta orientación sexual de un solicitante en casos *concretos*, y «tampoco aclara el enfoque de sus preguntas y respuestas, ni tampoco cómo valora y evalúa las respuestas a dichas preguntas». Ante este tipo de casos, el tribunal administrativo no puede pronunciarse de forma eficiente. El secretario de Estado debería redactar una estrategia política en la que explicara detalladamente las razones que motivan la evaluación de la orientación sexual, y cómo se evalúan las respuestas.

Finalmente, el secretario de Estado publicó dicho documento. El foco de las preguntas se centra en las propias experiencias del solicitante, cómo reaccionó su entorno, sobre la situación del colectivo LGBTI en el país de origen, y cómo dichas experiencias encajan en el contexto general. En el caso de un solicitante procedente de un país donde su orientación sexual

23. UKBA, Directivas de la política de asilo. Identidad sexual en la solicitud de asilo, febrero de 2015, <https://www.gov.uk/government/publications/sexual-identity-issues-in-the-asylum-claim>.

24. El secretario de Estado no pregunta sobre las actividades sexuales de un demandante, ni utiliza imágenes de actos sexuales de los solicitantes en su investigación y dictamen. Tampoco se le practican al demandante pruebas médicas para evaluar su orientación sexual.

o su identidad de género no son aceptadas o incluso criminalizadas, el secretario de Estado espera del solicitante un proceso de concienciación que le haga plantearse qué significa para él ser distinto en comparación con las expectativas de la sociedad.

La jurisprudencia holandesa recoge esta idea, como se comprobó en el caso de un hombre procedente de Irán, a quien no se creyó cuando afirmó que era gay. Cuando se le preguntó por el proceso interno de identificación de su orientación sexual, respondió que él se sentía cómodo con su orientación sexual pero que le resultaba difícil ocultarlo a su familia. Las autoridades de inmigración consideraron que sus respuestas eran superficiales, que carecían de profundidad emocional, y rechazaron su demanda de asilo. Sin embargo, el hombre ganó finalmente el caso porque la justicia consideró que el método empleado para evaluar su orientación era confuso.

Considero positivo que a raíz del juicio ABC quedaran excluidos algunos métodos empleados para establecer la orientación sexual de una persona, y también que se tengan en cuenta los problemas que genera el reconocimiento de la orientación sexual en fases avanzadas del procedimiento. Sin embargo, muchas demandas de asilo de gays, lesbianas y bisexuales son denegadas porque no se da credibilidad a su orientación sexual y porque dichas decisiones están sujetas a estereotipos e ideas equivocadas. Y este es un problema que no se ha resuelto todavía.

Huyendo de la LGBTI-fobia: el procedimiento de asilo para solicitantes de protección internacional LGBTI

Juan Carlos Arnáiz. Oficial de protección adjunto de la Delegación de ACNUR en España

Introducción

La idea de la presentación es abordar, en primer lugar, cuestiones históricas o más vinculadas a ACNUR, y, en segundo lugar, hacer una referencia concreta al contexto español, en particular a cuestiones sobre el procedimiento administrativo de asilo y brevemente a cuestiones de acogida e integración. No entraré en las decisiones judiciales, aunque se puede decir que estas van en paralelo, con sus luces y sombras, a las decisiones administrativas.

ACNUR y su mandato de protección a los refugiados

El Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados (ACNUR) empezó a trabajar en 1951. Tras la Segunda Guerra Mundial, el drama de más de un millón de refugiados existentes en Europa era de enorme preocupación para la comunidad internacional, y es por ello que, en el seno de las Naciones Unidas, de reciente creación, se decidió la elaboración de una convención internacional sobre los refugiados, que sería la Convención de Ginebra de 1951, y la creación de ACNUR, que nació con el mandato de proteger a los refugiados y ayudar a los estados a cumplir sus obligaciones de protección internacional.

Es preciso considerar que muchos de los que especialmente padecieron las consecuencias de la Segunda Guerra Mundial formaban parte del colectivo LGTBI. La cuestión LGTBI en el momento de elaboración de la Convención de los Refugiados era un poco tabú en casi todos los países civilizados y esta es probablemente la razón por la que no se recogió en la Convención la orientación sexual y la identidad de género como uno de los motivos para el reconocimiento de una persona como refugiada. Desde 1951 hasta ahora ha habido un gran avance doctrinal y jurisprudencial y desde hace décadas, tanto para ACNUR como para los países de nuestro entorno, no cabe duda de que la orientación sexual y la identidad de género son motivos válidos para el reconocimiento de refugiado. A pesar de no aparecer expresamente la orientación sexual y la identidad de género como motivo para el reconocimiento como refugiado, se ha incluido dentro de uno de los motivos de la Convención: «Grupo social determinado».

Hoy en día hay más de 60 millones de personas desplazadas forzosamente de sus hogares por razones de conflicto o persecución. Algunos han cruzado una frontera y son refugiados; otros no lo han hecho y son desplazados internos. Muchas de esas personas, o de los millones de refugiados y desplazados sirios que están tristemente de actualidad, han huido de sus hogares por la guerra y también por razones de orientación e identidad sexual. Hay que tener en cuenta que en más de 70 países se criminalizan las relaciones sexuales entre personas del mismo sexo.

ACNUR tiene muy en cuenta desde hace muchos años al colectivo LGTBI en todas sus operaciones. Por ejemplo, en el marco del reasentamiento, que es una de las tres soluciones duraderas para los refugiados junto con el retorno voluntario y la integración, y que consiste, dicho de una forma simple, en sacar del país de acogida a los refugiados que por razones graves no pueden quedarse allí y llevarlos a otro país que los acepte, los casos LGTBI son habituales. En países como Marruecos donde las conductas homosexuales están perseguidas, los refugiados LGTBI deben ser reasentados por ACNUR.

Vinculado al punto anterior, cabe señalar que ACNUR, en su política de edad, género y diversidad (AGDM, por sus siglas en inglés) establece estrategias dirigidas a que todos y cada uno de los refugiados, también el colectivo LGTBI, puedan disfrutar del ejercicio de sus derechos, independientemente de sus características personales. En todas las posiciones de ACNUR sobre países a los que no se pueden devolver a sus nacionales, porque existe un riesgo para su libertad o su vida, se tiene en cuenta a la comunidad LGTBI.

Entre los documentos elaborados por ACNUR sobre este colectivo, hay que destacar las directrices doctrinales dirigidas a valorar esta tipología de solicitudes de octubre de 2012. En ellas se abordan diversas cuestiones relacionadas con formas de persecución o discriminación que pueden sufrir los LGTBI, leyes persecutorias, crímenes de honor, discriminación en diversos ámbitos, vulneración de derechos vinculados a la libertad de expresión, la salud, el empleo... En estas guías se afirma con rotundidad que no puede exigirse a nadie que oculte su orientación sexual para evitar ser perseguido. Se abordan asimismo cuestiones de garantías procedimentales, análisis de credibilidad, cómo proceder en entrevistas y otras muchas cuestiones de gran importancia a la hora de evaluar un caso de este tipo.

Cabe mencionar también otros proyectos importantes en los que ha colaborado ACNUR y que luego se han transformado en documentos y guías, como es el caso del proyecto CREDO, sobre análisis de credibilidad de las solicitudes de asilo, que también contienen un apartado sobre las cautelas que se deben tener a la hora de valorar la credibilidad de los solicitantes LGTBI.

El sistema de asilo español y los casos de orientación sexual e identidad de género

El papel que la legislación española da a ACNUR en el procedimiento de asilo español coloca al Alto Comisionado en un lugar privilegiado para tener una visión global del sistema, ya que conoce todos los casos, inclui-

dos los LGTBI. Es importante señalar que la opinión de ACNUR sobre las solicitudes en cualquiera de las fases del procedimiento de asilo español, incluida la emitida en el marco de la Comisión Interministerial de Asilo y Refugio (CIAR), no vincula a las autoridades.

No existen en la actualidad estadísticas en España sobre peticiones de asilo basadas en la orientación sexual o identidad de género. La delegación de ACNUR en España está trabajando para tener un cómputo. Cabe señalar que muchas de las discrepancias entre ACNUR y la oficina de asilo sobre la admisibilidad o la necesidad de protección internacional de un solicitante de asilo son referentes a casos LGTBI.

1. Algunas cuestiones positivas del sistema español

Algo muy positivo es que desde hace muchos años, y con anterioridad a la ley actual de 2009, se reconocían como refugiados a casos LGTBI. Normalmente eran originarios de países con legislaciones y contexto especialmente graves, como Irán, o bien personas que habían sido previamente perseguidas o activistas LGTBI. La orientación y/o identidad sexual aparecen en la ley de 2009 como motivos para ser reconocido como refugiado, lo cual es altamente positivo.

Se ha mejorado la valoración de los casos y el tratamiento a determinadas nacionalidades por parte de la Oficina de Asilo y Refugio (OAR), como Marruecos o Camerún. Las resoluciones de la OAR son más detalladas en la actualidad y se han mejorado algunas cuestiones. Así, por ejemplo, ya no se exige de forma expresa que la persona oculte su orientación sexual para evitar ser perseguida y se ha avanzado en la valoración de la información sobre el país de origen.

Por otro lado, funcionarios de la Oficina de Asilo y Refugio reciben formación por parte del Programa LGTB de la Comunidad de Madrid para evaluar casos LGTBI. LA OAR es cada vez más receptiva a información que puedan aportar las distintas instituciones y entidades a los expedientes de asilo, bien sea legal, psicológica, médica o social.

2. Retos

- a. Acceso al territorio. Pensemos en visados humanitarios, peticiones en embajadas o la posibilidad de pedir asilo en las fronteras de Melilla con Marruecos por parte de subsaharianos LGTBI.
- b. Identificación e información. Este es uno de los grandes retos y un objetivo en sí mismo para ACNUR. Pensemos, por ejemplo, en la identificación de personas LGTBI que necesitan protección internacional en los CETI de Ceuta y Melilla; en los que llegan a nuestras costas o los que son internados en Centros de Internamiento para Extranjeros (CIE). Obviamente, para identificar tenemos que proporcionar, por un lado, información en este sentido a las personas que la requieran y formar a todos los actores (Policía Nacional, trabajadores de los distintos centros,

trabajadores de ONG, abogados...) para que puedan dar esta información y, por otro lado, para que ellos mismos puedan llegar a identificarlos.

En relación con esta cuestión, la delegación de ACNUR en España está realizando un esfuerzo importante en actividades formativas. Se ha elaborado un folleto informativo para los recién llegados a las costas y se está trabajando en una lista de control de protección internacional dirigida a identificar posibles casos en necesidad de protección internacional, algunos de los cuales pueden ser LGTBI.

- c. Procedimiento. No existen guías formales para los instructores sobre cómo evaluar estos casos. Para ACNUR esto es prioritario. Es necesario reforzar las garantías y la calidad del procedimiento de asilo. Con guías y mecanismos formales de control de calidad en el marco del propio procedimiento se podría mejorar la valoración de los casos.

Si bien muchos casos están valorados correctamente a juicio de ACNUR, con garantías y calidad suficiente, en otros casos, no ocurre lo mismo. Un ejemplo extremo de lo que es una valoración pésima vendría a ser así: «No se ha procedido a entrevistar al solicitante puesto que sus alegaciones iniciales se consideran suficientes para valorar la presente solicitud. En cualquier caso las alegaciones del interesado son vagas y además similares a las de otras personas con su misma nacionalidad. Lo anterior desvirtúa la verosimilitud de las mismas. Por otro lado, los problemas que señala se refieren a una discriminación genérica o son de índole puramente familiar. Además, no ha pedido protección a las autoridades. Es cierto que los actos sexuales entre personas del mismo sexo están tipificadas como delito, pero en la práctica no se aplican. Tampoco aparece mucha información sobre este país que indique que los LGTBI tienen especiales problemas. Finalmente, esta persona podría desplazarse a otro lugar del país para evitar estos problemas».

No existe tampoco formación para los actores que trabajan en el procedimiento de asilo y, por lo tanto, no se identifican casos LGTBI con vulnerabilidades que deberían ser tenidas en cuenta tanto para asistirles como para tomar cautelas procedimentales, tal y como señalan las directivas de acogida y procedimiento.

Aunque depende de cada instructor, la OAR realiza en general muy pocas entrevistas en profundidad. En 2014 ACNUR calculó que solamente un 8% de los solicitantes fueron entrevistados en profundidad por los instructores. Esto quiere decir que la mayoría de los casos se resuelven con la información existente en el expediente, que suele ser escasa.

La asistencia jurídica prestada por los abogados de los distintos colegios profesionales es pobre y las ONG, con muchas limitaciones económicas en los últimos tiempos, no siempre llegan a todos los casos que quieren asistir.

No se toman cautelas para la valoración de peticiones en los puestos fronterizos y en los CIE, especialmente con solicitantes de determinados países donde la situación del colectivo LGTBI es complicada, como pueda ser Gambia.

Se debería entrar a valorar de forma directa la credibilidad sobre la orientación sexual o identidad de género. Esto daría mayor calidad a la toma de decisiones. Por supuesto, debería hacerse respetando los derechos fundamentales y teniendo en cuenta los estándares internacionales en la materia.

Otro reto son los casos de bisexualidad, pero sobre todo los casos de mujeres transexuales. Su realidad y los abusos que sufren se suelen vincular al ejercicio de la prostitución, que se entiende que ha sido su opción personal.

- d. Acogida e integración. Como ya se ha mencionado con anterioridad, no se ha establecido todavía un mecanismo formal para identificar necesidades específicas de solicitantes LGTBI. No existen tampoco programas específicos de integración dirigidos al colectivo transgénero. Finalmente, cabe mencionar que si bien se ha tratado de buscar una solución a casos de acoso o agresiones a LGTBI en centros para refugiados, lo cierto es que todavía no hay protocolos formales para evitar casos de acoso o abuso en los Centros de Estancia Temporal de Inmigrantes en Ceuta y Melilla o en los Centros de Acogida de Refugiados.

LA SITUACIÓN DE LOS SOLICITANTES DE PROTECCIÓN
INTERNACIONAL LGBTI EN LOS DISPOSITIVOS
DE ACOGIDA

El Programa LGTB de la Comunidad de Madrid y la intervención con los solicitantes de asilo por razón de la orientación sexual y de identidad de género

---

Manuel Ródenas. Director del Programa de Información y Atención a Homosexuales y Transexuales (PIAHT). Programa LGBT de la Comunidad de Madrid.

El Programa LGTB de la Comunidad de Madrid es un programa de intervención, un servicio público perteneciente a la Consejería de Asuntos Sociales y dependiente de la Dirección General de Políticas Sociales y Familia, que dispone de atención social, jurídica, psicológica y con un área de sensibilización y estudios. Se realiza atención individual, familiar y grupal con el fin de abordar las dificultades relacionadas con la mejora de la vivencia y la aceptación de la orientación sexual y la identidad de género que pueden experimentar los propios gays, lesbianas, bisexuales y transexuales o las de sus familias o el resto de la sociedad.

Desde su nacimiento en el año 2002, se han desarrollado más de 70.000 actuaciones en las que se han atendido a 11.000 personas. En cuanto a la demanda de los servicios que presta el Programa, el mayor número de peticiones han sido en el área de atención psicológica y en el área de atención jurídica que ofrece ayuda para la aceptación de la propia homosexualidad, técnicas para superar problemas en el entorno laboral, familiar y escolar a causa de la homofobia y atención a madres y padres para la aceptación de la condición sexual de sus hijos, así como atención a personas migrantes y solicitantes de asilo por razón de su orientación sexual e identidad de género.

Por último, el área de documentación y sensibilización lleva a cabo una tarea fundamental que consiste en ofrecer información a la población para normalizar la homosexualidad y la transexualidad. En este sentido, el equipo del Programa elaboró y publicó el primer estudio sociológico que se ha realizado en España sobre la diversidad de la transexualidad.

Respecto a la atención propiamente con las personas solicitantes de asilo LGTB, desde el área de atención social, se les proporciona tanto atención individual como grupal.

España, en general, y Madrid, en particular, se han convertido en centro receptor de solicitantes de asilo por razón de la orientación sexual e identidad de género, al ser percibido como un lugar en el que pueden vivir con mayor libertad su propia condición personal y social. Por todo ello, desde el Programa LGTB de la Comunidad de Madrid, tratamos ser la puerta de entrada al sistema, contribuir a su integración en el conjunto de la sociedad y evitar cualquier riesgo de rechazo, exclusión y discriminación.

Perfil de los destinatarios

Los destinatarios son hombres y mujeres LGTB migrantes o solicitantes de asilo que, previa valoración por parte de los profesionales del área de atención social y psicológica, cumplan el perfil necesario: ser solicitantes de asilo o sufrir procesos complicados de desarraigo o de integración en la sociedad española, necesitar un apoyo terapéutico de corte psicosocial con la finalidad de mejorar su proceso de autoaceptación o vivencia de la orientación sexual o la identidad de género y tener dificultades de socialización con otros LGTB.

Grupo de apoyo a solicitantes de asilo por su orientación sexual e identidad de género

Durante estos años hemos observado que los LGTB solicitantes de asilo que han acudido al Programa LGBT de la Comunidad de Madrid presentaban una problemática común muy relacionada con su proceso migratorio y vivencia cultural de su orientación sexual o identidad de género. Esta vivencia se diferencia notablemente de la de los LGTB de nuestro país o aquellos que no han tenido que experimentar esta traumática experiencia.

Con el fin de lograr una intervención más completa y eficaz con esta población, hemos creado este nuevo grupo con un objetivo muy claro: crear un espacio grupal de apoyo terapéutico y de autoapoyo para afrontar las dificultades relacionadas con los procesos migratorios y de solicitud de asilo por motivos de discriminación a causa de la orientación sexual y la identidad de género. En este grupo se pretende:

- **Dotar de habilidades y herramientas** que les permita mejorar la vivencia de su orientación sexual o identidad de género.
- **Favorecer una socialización con iguales** que permita construir modelos positivos de identificación.
- Facilitar herramientas y habilidades que les permitan **afrontar la integración en la sociedad de acogida**.
- **Abordar las problemáticas psicológicas** derivadas de la experiencia de la discriminación, tortura o desarraigo sufridos en sus países de origen y en proceso migratorio.

Las personas usuarias acuden bien por iniciativa propia, bien derivadas de organizaciones LGTB y de asilo/extranjería, tales como CEAR, Cruz Roja, Accem y Comrade.

Los principales bloques temáticos de trabajo son:

- Proceso de asumir la identidad de la orientación sexual o la identidad de género en sus países de origen.
- Homofobia, transfobia y racismo. ¿Cómo afrontar la diferencia frente a los demás?
- Cómo afrontar la posible discriminación homófobica y transfóbica en los centros de atención a los refugiados (CAR).
- Derechos y deberes como LGTB en la sociedad española.
- Socialización y vivencia LGTB en España.
- Vinculación afectiva.

- Afrontar secuelas postraumáticas del proceso de inmigración y desarraigo.
- Apoyar mediante informes de intervención para conseguir el asilo en coordinación con las entidades responsables: CEAR, Refugio...

En aquellos casos en que se deniegue una solicitud, continuamos con el trabajo de intervención psicosocial respecto al proceso de identificación de su orientación sexual desde la valoración de la situación socioeconómica y sanitaria para la búsqueda de recursos de alojamiento, manutención y otras necesidades, valoración de la situación legal y posibles vías de acción.

Problemas clave

El usuario desconoce la figura del asilo, el plazo de solicitud limitado, las peculiaridades del Convenio de Dublín, la complejidad del proceso. Existe así mismo un desconocimiento de la realidad LGBT por parte de los instructores.

Por ello, hemos iniciado actuaciones formativas con los profesionales de la Oficina de Asilo para que puedan disponer de mayores elementos de juicio a la hora de elaborar los informes. Por otro lado, los profesionales del Programa elaboran informes sobre la atención y el proceso de integración en España de los solicitantes, que son aportados a lo largo del tiempo.

El número de solicitantes no ha parado de crecer en los últimos años y, por lo tanto, se trata de un asunto prioritario por el que continuaremos desarrollando actuaciones de servicio y formativas para dar la mejor atención posible a todas estas personas y favorecer su integración en la sociedad.

La precariedad social de los demandantes de asilo LGBT en las estructuras colectivas de acogida

---

Daniel Huygens. Antropólogo y representante de Fedasil (Agence fédérale pour l'accueil des demandeurs d'asile) de Bélgica, cofundador del proyecto AHHA-aSOSda (Ayuda específica para la orientación sexual de los demandantes de asilo).

Introducción

Desarrollaré este tema planteando dos preguntas a las que intentaré humildemente responder utilizando para ello los testimonios necesarios.

- 1) En el país de acogida, ¿se encuentran los demandantes de asilo LGBT con la misma situación que motivó su huida de su país de origen?
- 2) Las estructuras de acogida colectivas, ¿dan respuesta a las necesidades particulares de esta categoría en aumento de demandantes de asilo?

Empecé a plantearme este tipo de preguntas escuchando a los demandantes de asilo LGBT durante un diálogo de grupo en la Maison Arc-en-ciel de Bruselas, en el marco de la actividad «Rainbows United», de la que hablaré más adelante. La recurrencia de ciertas palabras como vergüenza, secreto, miedo, mentira, discriminación, esconderse, callar o mentir me hizo reflexionar. Todos se referían a Bélgica, y concretamente a los centros de acogida belgas, a pesar de que las leyes belgas contra la discriminación son muy claras. ¿Qué estaba sucediendo pues en los centros de acogida?

Una cohabitación difícil

Para comprender los pormenores de este tema, considero indispensable considerar el centro de acogida o cualquier otra estructura colectiva como un espacio; aunque no un espacio cualquiera. De entrada es un alojamiento y, después, un espacio de vida, aunque solo sea temporal. Es interesante relacionar este paradigma con aquello a lo que nosotros llamamos habitualmente «hogar» en el sentido del término que le otorga el sociólogo Smain Laacher en su obra *Le peuple des clandestins*: «El hogar es el centro del mundo y el lugar de donde todo procede; y no porque vivamos en él, sino porque es el lugar adonde regresamos y en donde podemos refugiarnos. Solo hay un hogar ya que, por definición, solo hay un único centro del mundo. Al emigrar, nuestra primera experiencia será tomar conciencia de que hemos perdido definitivamente el hogar a cambio de un alojamiento».

El antropólogo Michel Agier completa esta visión en su libro *Campement urbain, du refuge nait le ghetto*: «Los refugiados o los desplazados en los campos transforman el espacio, se apropian de él, marcan sus límites, dibujan leves fronteras cotidianas, (re)hacen un hogar ocupando un espacio que al principio era anónimo, carente de forma».

Observamos este hecho en los centros de acogida, donde simbólicamente se cuelgan fotografías, banderas, objetos que recuerdan al país de origen y, sobre todo, donde se procura tejer una red social comunitaria en el nuevo lugar de residencia.

Sin embargo, en el caso de los demandantes de asilo por motivos de orientación sexual o identidad de género, la presencia de compatriotas en centros de acogida se convierte en su principal preocupación. Los homosexuales de los centros no pueden rehacer un hogar y, de hecho, quizás tampoco lo deseen. Aquel «hogar» es precisamente el que decidieron abandonar, el que intentan olvidar, y, a su pesar, es el que les recuerdan a cada instante en el centro. No deslocalizan la memoria, no (re)fabrican una localidad en otro lugar, son los otros quienes la relocalizan tal como era. Y no les queda más opción que huir, huir siempre, salir del centro para respirar, pues incluso este «hogar» les ha sido confiscado.

Veamos algunos testimonios recogidos en estos centros.

«Piensan [mis compatriotas] que estoy aquí por motivos políticos, creen que tuve un problema con el presidente o algo por el estilo, y que por esto vine aquí, aunque sé perfectamente que esto no es así. De repente dos de ellos han empezado a discutir sobre la homosexualidad y uno le ha dicho al otro que el de *Prison Break* es un marica, el que ha filmado la película, y no sé cómo han empezado a hablar del tema; el otro le ha respondido que a los maricas y a los que son como ellos deberían matarlos. Critican todo el rato, y esto me afecta mucho porque yo... yo me digo a mí mismo: te vas de tu país huyendo de esta tensión, y llegas aquí, y sigues igual de tenso».

Este testimonio, así como otros muchos en el mismo sentido, muestran las dificultades a las que se enfrentan los demandantes de asilo homosexuales cuando intentan vivir tranquilamente en un centro de acogida.

He elegido esta declaración porque nos lleva de nuevo a la noción de pérdida. Sus vidas están marcadas por la pérdida: antes de su partida, en el momento de la partida, durante la migración, a su llegada y, con toda probabilidad, después. Este miedo a «la pérdida» está siempre presente. Revelar su homosexualidad supondría perder a los nuevos amigos, a la familia que justo acaban de crear. Han intentado construir en un lugar de cohabitación unos vínculos, todavía frágiles, a pesar de la ruptura con la comunidad. No pretenden renunciar a ser las personas que eran en el país de origen, sino al contrario, quieren continuar siendo quienes eran porque precisamente esta es la razón de su exilio.

Durante el seminario que tuvo lugar en Roma en octubre de 2013 y en el cual participé junto con Sonia Sjöo (colaboradora del CGRA-Consejo de Migración sueco) y Cristina Franchini (representación regional de ACNUR en Europa del sur), entre otros, se reconoció la existencia de la homofobia en los centros de acogida. Los demandantes de asilo LGBT son a menudo objeto de discriminación y estigmatización en los centros de acogida por

parte de los miembros de su propia comunidad, aunque también por parte del resto de comunidades con las que cohabitan.

Para muchos de ellos llegar al país de acogida es como pasar por un segundo trauma, pues cuando piensan que pueden disfrutar de la libertad de ser quienes son realmente, se ven a sí mismos en una situación que les obliga a quedarse en «el armario» o, lo que es todavía peor, regresar a él. A ello hay que añadir la falta de formación y sensibilización del personal que dirige el centro y que acompaña a los refugiados en la gestión de los problemas específicos de este colectivo. Por ello, es necesario introducir cursos de formación para el personal de los centros de acogida.

Para contrarrestar esta situación, un demandante de asilo me hizo la siguiente propuesta en forma de pregunta: «Me gustaría saber si es posible, y si sería una buena idea, que los centros de este tipo agruparan a los homosexuales en los mismos centros y los que no lo son en otro. ¿Ayudaría esto?»

Es una cuestión que debemos plantearnos. Aunque esta solución pudiera ser buena por razones de seguridad, en la práctica no es ni factible ni deseable. En primer lugar, porque nadie sabe quién es realmente homosexual y quién no, y, en segundo lugar, porque, de hacerlo, seguiríamos estigmatizando a las personas o incrementando esta estigmatización; apartarles cuando lo único que piden es integrarse en la sociedad, con naturalidad, como todo el mundo.

Esta misma pregunta se la hice a un refugiado que sufrió una fuerte estigmatización en el centro donde residía a causa de su orientación sexual y su expresión de género.

«¡No! De ninguna manera. Creo que no, porque entonces lo que se practica es la denominada autodiscriminación. Si no enseñamos a la gente a aceptarnos, si nos aislamos, significa que no somos como las demás personas».

Entramos claramente en el campo del reconocimiento en un proceso de socialización e individualización, es decir, individuos en igualdad de derechos y dignidad que pueden rechazar la discriminación y exigir ser aceptados tal como son, que pueden reivindicar un tratamiento equitativo y rechazar cualquier manifestación de discriminación relacionada con sus especificidades o, al contrario, reivindicar un trato apropiado en relación con dichas especificidades.

Esta cuestión, sin embargo, desvela la existencia de un problema educativo en los centros de acogida. Un problema de educación que el personal de los centros debe abordar con la gente; no se trata simplemente de decir a los homosexuales «podéis comportaros tal como sois», sino también iniciar —como ya se ha hecho en algunos centros— un proyecto pedagógico con el resto de residentes y advertirles que la homofobia no será admitida en el centro y que se aplicará tolerancia cero con la homofobia al igual que se aplica con el racismo. Creo que, como trabajadores sociales, tenemos la responsabilidad de trabajar para frenar esta homofobia. Se impone una reflexión sobre el tema y considerar a los homosexuales, tal como ya hace el Comisariado General para los Refugiados y Apátridas (CGRA), como un grupo vulnerable pues poseen una especificidad que los otros demandantes de asilo no tienen.

Algunos intentan esconder su nacionalidad, su religión y pertenencia étnica por miedo a ser estigmatizados, discriminados por parte de un grupo contrario y, al final, se ven inmersos en una situación de la que habían huido previamente. Los demandantes de asilo LGBT no solamente deben ocultar lo que son, sino que además deben mantenerlo en secreto ante su propia comunidad. Y es ahí donde reside el problema, que no es, según nos aclaran los testimonios, otra cosa que el miedo al rechazo, a la negación, a la precariedad social, a verse de nuevo solos y rechazados como en su país de origen.

Proyectos de ayuda

Desde 2008, Fedasil trabaja en el proyecto AHHA-aSOSda (Ayuda específica en la orientación sexual de los solicitantes de asilo) que consiste en enseñar a los trabajadores sociales de los centros de acogida cómo deben recibir y acompañar a los demandantes de asilo LGBT.

Este proyecto integra desde el 10 de junio de 2013 el Plan de Acción Interfederal de Lucha contra las Discriminaciones Homofóbicas y Transfóbicas en su apartado de asilo y migración. En algunos centros de acogida de la red, aunque desgraciadamente no en todos, el personal ya está suficientemente sensibilizado con el tema. Esperamos poder visitar a lo largo del próximo año los centros de acogida e impartir a su personal cursos de formación aunque, como pueden suponer, ante la situación actual, las prioridades son otras.

En el marco del primer proyecto que he mencionado en este artículo, el «Rainbows United», se programa desde 2010 una actividad para demandantes de asilo LGBT el último jueves de cada mes en la Maison Arc-en-ciel de Bruselas, cuyos objetivos son, entre otros:

- Permitir a cada participante encontrar un lugar donde pueda ser él mismo sin temer a ser juzgado.
- Favorecer los contactos entre los solicitantes de asilo LGBT para que puedan organizarse en una red social basada en su orientación e identidad sexual.
- Quitar dramatismo y contextualizar la homosexualidad para restablecer el clima de confianza hacia la «autoridad» (incluidos los oficiales de protección del CGRA).
- Incitar y ayudar a los participantes a hablar con mayor serenidad y facilidad sobre su orientación sexual ante personas que desconocen su condición (durante la entrevista en el CGRA).
- Informar a los participantes sobre la legislación belga en materia de discriminación o de agresión homófoba y saber qué hacer si se da el caso.
- Orientar a los participantes hacia asociaciones que les proporcionen una respuesta más específica a sus necesidades o que estén geográficamente más cerca de su lugar de residencia y donde se organicen actividades destinadas a los solicitantes de asilo.
- Inaugurar un espacio reservado para mujeres, entre mujeres y gestionado por mujeres.

He reunido aquí también otros testimonios:

«Hablé con mi asistente social y me dijo que me daría los billetes de tren para venir aquí, y que en mi centro había personas como yo, homosexuales, y que me podría reunir con ellos. Estoy realmente muy contento porque creía que era el único homosexual del centro y siempre lo he mantenido en secreto. Pensé que si venía aquí, y descubriría quiénes eran los homosexuales de mi centro, al menos podría hablar de mi problema con ellos. Así pues, vine y vi a dos personas que están en mi centro. Fue algo bueno para mí, ahora podremos hablar entre nosotros».

«Llegué aquí (Rainbows United) y conocí a otros de mi centro que son como yo. Pensé, “uf, aquí he encontrado a mis semejantes”, estamos en el mismo centro, y ahora estoy seguro de que podré ser alguien, voy a recuperar la sonrisa perdida durante tanto tiempo. Esto es lo que quería decir, me quito el sombrero ante esto que estáis haciendo por nosotros, porque pienso que cuando regrese ya no seré el R. que no sabía qué hacer, creo que voy a renacer».

El antropólogo Pascale Jamoulle escribe en su obra *Par delà les silences*: «Mantener un grupo de compañeros es una etapa importante para dejar de lado la vergüenza y el aislamiento; ayudarse entre compañeros y los dispositivos grupales de solidaridad y soporte han fomentado el reconocimiento de sí mismos y han sido tan importantes como la ayuda de los profesionales».

Se desprende de estos testimonios una necesidad real de descompresión, de evasión, de encuentro y de respirar de nuevo. Recuperando a Michel Agier, el asilo representa, definitivamente, la puerta de acceso al mundo para estos solicitantes de asilo en búsqueda de libertad y reconocimiento en un país que reconoce realmente su especificidad y su diferencia; y, sin embargo, el centro les encierra en esta identidad vergonzante, aquella que deben esconder y mantener en secreto.

Uno de los puntos más importantes que debemos retener de la experiencia así como de las conclusiones del Seminario de Roma de 2013, es la importancia de la formación para saber atender a los refugiados en el momento de la acogida y también a lo largo del proceso. Esta formación debe tener como objetivo sensibilizar al conjunto de los actores (ya sea el examinador, los intérpretes, los abogados, los asistentes y acompañantes sociales de los centros de acogida y cualquier otro actor social que pueda entrar en contacto con los solicitantes de asilo LGBT).

Nicole La Violette, profesora adjunta en la Facultad de Derecho de la Universidad de Ottawa, opina que estas formaciones son necesarias, pues considera que si todos los actores que interactúan con las minorías sexuales no reflexionan a propósito de sus propios prejuicios sobre la homosexualidad y la transexualidad, serán incapaces de evaluar equitativamente las demandas de las personas LGBT. Cuando los responsables de estas decisiones se basan en estereotipos y prejuicios, la ignorancia, el miedo y la hostilidad pueden llevarles a adoptar decisiones mediocres cuyo resultado sea una negativa a las demandas de asilo. Asimismo, los esfuerzos de reasentamiento pueden quedar minados si el personal es homófobo o heterosexista. Una formación especializada y con un enfoque definido puede ser una solución, aunque no sea la panacea para todos los problemas a los que se enfrentan los demandantes de asilo LGBTI.

Conclusiones

La hipótesis según la cual la situación del país de origen se puede trasladar a los centros de acogida en Bélgica parece confirmarse. Se trata de un grupo que encuentra en nuestros centros de acogida, no solo en Bélgica, sino en toda Europa, la misma situación por la cual han huido de su país de origen; o incluso una situación peor, ya que sufren discriminación no solo por parte de su propia comunidad de origen sino que deben enfrentarse también a la homofobia de otros grupos con los que deben cohabitar en los centros de acogida. Se trata de un grupo que soñaba con la libertad y que al final encuentra la reclusión, el asilamiento y la soledad.

A pesar de haber llegado a este punto, no todos pueden tomar posesión de este lugar anónimo y hacérselo suyo, como nos dice Michel Agier, aunque sea por un tiempo, de manera provisional, durante el tiempo que dure un procedimiento incierto, la espera angustiante de una decisión que todos tienen la esperanza que será positiva, o simplemente «instalarse», descansar.

Sin embargo, algunos les impiden hacerlo so pena de relegación social, confinándolos en esta identidad vergonzosa de la cual quieren desprenderse, reducidos nuevamente al silencio, la lucha por salir de este escenario que se repite y que no termina. ¿Qué se puede hacer para reducir el tiempo de espera entre la audiencia y la decisión? En primer lugar reconocer que este público es vulnerable. Reconocer también que hay un problema de educación cívica en los centros de acogida respecto a nuestras leyes antidiscriminatorias. Reconocer que la falta de formación de los actores en este tema es un obstáculo para el óptimo acompañamiento de estas personas y para la gestión con conocimiento de causa de su expediente. El antropólogo Pascale Jamouille escribe: «Hacer explícito lo implícito, reconocer abiertamente las segregaciones, las discriminaciones y la desigualdad de las oportunidades nos pueden permitir luchar más eficazmente contra ellas». Esta es la cuestión. Formar a los actores de campo, como defienden ACNUR y el Consejo de Europa, es un punto importante, aunque no sea la panacea, frente a las reformas restrictivas que encontramos un poco en todas partes.

Pero más allá de todo ello, ¿qué podemos captar del ser humano, del otro, de la persona con su identidad individual y colectiva?

No quiero mirar hacia otra dirección diciendo que esta persona es una persona que sufre. Muchos se han marchado de su país para huir de la violencia, salvar la vida, buscar un hogar conciliador con su manera de vivir, olvidar el pasado.

Intentar reconstruir su vida, un hogar en otra parte, una identidad a través del proceso migratorio, pasar por la dolorosa experiencia de la lucha para el reconocimiento, para existir a los ojos de los otros después de enfrentarse a la negación, el menosprecio, la vergüenza, la exclusión y la baja autoestima.

Como actores de todas las instituciones, tenemos que intentar colocar al humano en el centro de la preocupación migratoria. Debemos darnos cuenta de que detrás de los números y las estadísticas, detrás de cada unidad, hay una persona, un individuo, un hombre, una mujer, un adolescente con su historia personal y colectiva, sus sufrimientos, sus valores, sus pérdidas y esperanzas y que por su condición de ser humano, que también es la mía, la vuestra, se merece ser tratado con mucho respeto.

Referencias bibliográficas

- Agier, M. Campement urbain. París: Payot & Rivages, 2013.
- Carrère, V. «Immigration choisie : un pseudo-paradigme », en: Rodier, C. y Terray, E. (dir.). *Immigration: fantasmes et réalités, pour une alternative à la fermeture des frontières*. París: La Découverte, 2008.
- Huygens, D. *Processus de construction identitaire et influence de l'environnement dans sa mise en œuvre*. Travail de Jury, Master 1 Anthropologie, Finalité socio-anthropologie de l'interculturalité et du développement, LLN, UCL (no publicado), 2012.
- Huygens, D. *Précarité sociale chez les demandeurs d'asile homosexuels dans les centre d'accueil en Belgique*. LLN, UCL (no publicado), 2014.
- Huygens, D. y Leroy, C. Informe del Seminario ACNUR y COE «Assessing asylum claims by LGBTI asylum-seekers». Sala polivalente de la presidencia del Consejo de Ministros, del 10 al 11 de octubre de 2013. Roma (no publicado), 2013.
- Jamouille, P. (dir.). *Passeurs de mondes, Praticiens-chercheurs dans les lieux d'exils*, LLN, (col.) «Investigation d'Anthropologie Prospective» n.º 7. Academia-L'Harmattan, 2013.
- Jamouille, P. *Par-delà les silences, Non-dits et ruptures dans les parcours d'immigration*. París: La Découverte, 2013.
- Laacher, S. *Le peuple des clandestins*. París: Calmann-Lévy, 2007.
- La Violette, N. «Overcoming Problems with Sexual Minority Claims: Is LGBT Cultural Competency Training the Solution ?», en: Thomas Spijkerboer (ed.). *Fleeing homophobia. Sexual Orientation, Gender Identity and Asylum*. Abingdon, Oxon: Taylor & Francis Books, 2013.

CEA(R)
Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiat

Fundació
ACSAR